

LÉTSZÁMOK, ÚJONCOK, VESZTESÉGEK

A magyar csapatok létszámának és veszteségeinek rekonstrukciója a francia forradalmi és napóleoni háborúk idején a 34. gyalogezred első koalíciós háborús példáján

A francia és a napóleoni háborúk során a császári-királyi hadseregben harcolt magyarok történetének, létszámának, veszteségeinek átfogó és rendszeres felmérésével és bemutatásával adós a magyar történettudomány. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásáig a birodalom hadtörténetírásában nem különült el a magyar rész vizsgálata, a honi hadtörténetírás sem fordított erre az időszakra különösebb figyelmet. A két világháború között a hangsúly az önálló magyar hadsereg megteremtésének igényével leginkább az első világháború tapasztalatainak feldolgozására irányult, bár témánkban kétségkívül fontos részeredményekre mutattak rá a korszakban. A második világháborút követő évtizedekben Mőd Aladár szélsőségesen antihabsburgianus és osztályharcos szellemében a magyar történetírás teljesen elfordult a témától. A szemléletváltást Zachar József munkássága hozta el a rendszerváltoztatást megelőző évtizedben, ami a 18. század kapcsán rámutatott a korszak háborúiban harcoló magyarok tömegére és jelentőségére. Akadémiai doktori értekezésében, a 2004-ben monográfiaként is megjelent nagy jelentőségű munkájában összegezte tudományos eredményeit,¹ egyben min-tát is adott a további kutatásokhoz.

A magyar történetírásban – és remélhetőleg közgondolkodásban is – az ezredforduló táján észlelhető nagyobb változás, ettől kezdve egyre több figyelem irányult a császári-királyi hadsereg magyarjainak kutatására.² Ezt jelzi, hogy a legutóbbi hadtörténeti összefoglaló munka immáron jelentősen nagyobb terjedelemben és friss szemlélettel mutatja be a témát.³ Öröndetes eredmény, hogy a hadügyi igazgatást bemutató monografikus igényű tanulmánygyűjteményben két írás is tárgyalja a témát.⁴

A francia háborúk korának szervezettörténetének, létszámviszonyainak, veszteségeinek kutatása rendkívül szerteágazó feladat. Mindenekelőtt tisztázni kellett a császári-királyi hadsereg egészének szervezeti viszonyait, hogy biztonsággal kiválaszthatók legyenek belőle a magyar vonatkozású egységek, továbbá a nem magyar hadkiegészítésű alakulatokban szolgáló magyarok tekintetében is biztos ismeretekre

¹ Zachar 2004.

² A témához lásd Lázár 2013.; Réfi 2014.; Vizi 2012.; Uő 2014.

³ Mária Terézia uralkodásától a francia háborúk végéig tartó időszokról lásd Lázár 2015.

⁴ Lázár 2021. és Réfi 2021.

támaszkodhassunk.⁵ A következő lépést a hadsereg létszámnyilvántartási rendszerének feltárása és a kutatás módszertani megalapozása jelentette.⁶ Végezetül megkezdődhetett a konkrét kutatási eredmények közreadása, amit időrendben haladva az első koalíciós háborúval kezdtem meg.⁷

A hadsereg létszámnyilvántartási iratainak fennmaradási aránya komoly nehézséget okoz az adatok pontos meghatározásában, ezért az eredményt szükséges kontrollnak alávetni. Ennek egyetlen módja a mikrotörténeti jellegű megközelítés, tehát egy igazgatási egység, egy példaegység lehető legrészletesebb vizsgálat alá vonása.

Tanulmányom célja, hogy a császári-királyi hadsereg, benne kiemelten a magyarországi hadkiegészítésű alakulatok létszámviszonyainak, veszteségeinek és újoncainak egy példaegységen keresztüli lehető legmélyebb, minden fellelhető létszámnyilvántartási levéltári iratot és szakirodalmat magában foglaló kutatása révén validálja a korábban már közreadott adatokat. Ezáltal ellenőrizhető lesz a központi létszámnyilvántartásra épülő korábbi kutatási eredmények minősége, tovább pontosítva ezzel a francia háborúkban részt vett, abban életüket vesztett, vagy fogságba esett magyarországi katonák számát.

A példaegység kiválasztása

Az első feladat az időkorlátok kijelölése. Az első koalíciós háború, amely 1792 februárjától 1797 októberének végéig⁸ tartott (69 hónap),⁹ elegendő adatot szolgáltat, ráadásul igazodik a korábbi vizsgálatához is. Fontos megjegyeznünk, hogy 18 hónapnyi központi nyilvántartási irat (fő táblázat) hiányzik, így a példaegység révén ennek a lehetséges pótlását is be lehet mutatni.

A korábbiakban vázolt forrásadottságokat és a várható eredményeket figyelembe véve kellett a példaegységet kiválasztani a létszámadatok lehető legmélyebb vizsgálatára. Nyilvánvaló, hogy a példaegységnek a három olyan csapatnem közül kellett kikerülnie, amelyben magyar katonák harcoltak (sorgyalogos, határőrgyalogos, huszár). Célszerű a példaegységnek sorgyalogosnak lennie, mert a sorgyalogezredekben fordult meg a legnagyobb számú katonaság. Az előírt létszám a magyar gyalogezredeknel az első koalíciós háború idején 4633,¹⁰ a határőrezredeknel 2817,¹¹ a huszárezredeknel 2248 fő¹² volt.

⁵ Nagy-L. 2013a.

⁶ Nagy-L. 2013b.

⁷ Nagy-L. 2016.

⁸ A fő táblázatok hadiév szerinti második negyedéves adatidőszaka minden naptári év február–áprilist foglalja magában. A hivatalos hadüzenet 1792. április 20-án érkezett meg, így az azt magában foglaló negyedévet teljes egészében a vizsgált időszakhoz hozzá kell adni.

⁹ Nagy-L. 2015. 315–316. o.

¹⁰ Nagy-L. 2013a. 57. o.

¹¹ Uo. 94. o.

¹² Uo. 179. o.

A korábbi adatok megmutatták, hogy a gyalogság veszteségei sokkal magasabbak voltak a lovasságénál, ami további nyomós érvként esik latba. A sorgyalogosok közül azokra az egységekre kellett szűkíteni a kört, amelyek a legszűkebb értelemben vett Magyar Királyság területéről nyerték a kiegészítésüket. Az eltérő demográfiai viszonyok miatt lehetőleg a hadkiegészítési területnek magában kellett foglalnia egykori hódoltsági, határvidéki és hátországi területeket is.

A következő fázis a forrásadottságok sajátosságai folytán olyan egység kiválasztása, amely a háború első évében a harctérre került, és mindhárom fontos hadszíntéren (Németalföld, Felső-Rajna, Itália) szolgált, Galíciában is megfordult, kiegészítő egysége Magyarországon és azon kívül is állomásozott. Ezen kritériumoknak a 34. gyalogezred felel meg. Ennek két tábori zászlóalj¹³ a török háború második évének végén a főszeregből az 1789. december 11-ei parancs értelmében Galíciába menetelt, a porosz fenyegetés ellenében összevont hadsereg kötelékébe.¹⁴ A következő évben, a porosz fenyegetés elmúltával Galíciából Németalföldre vezényelték őket, ahova 1790 végén érkeztek meg.¹⁵ Az alezredesi zászlóalj a török háborúban a Bánátban, majd az erdélyi hadtestben szolgált, amely Erdélyben, majd Moldvában és Havasalföldön harcolt. A zászlóalj a háború végével Galíciába vonult vissza. A negyedik zászlóalj a török háborúban a déli országrészben helyőrségi feladatokat látott el, majd a hadműveletek beszüntetését követően Székesfehérvárra tért vissza. A két tábori zászlóalj a francia háború kitörésétől szolgált a harctéren, 1794 végéig a Németalföldön, majd másfél évig a Rajnánál, 1796 közepétől viszont Itáliába vezényelték őket, ahol Mantova helyőrségében kapituláltak. Paul Davidovich tábornok hadtestében állítottak fel egy zászlóaljat, amely a 19., 34. és 39. magyar ezredek maradék legénységéből és kiegészítő-transzportjaiból állt, majd Marchese di Provera tábornok hadtestében ez az alakulat már a 34. gyalogezred egységeként volt feltüntetve.¹⁶ A mantovai fogságból kiváltott legénységgel gyorsan újjáalakították az ezredet. Az alezredesi zászlóalj végig Galíciában, a negyedik zászlóalj pedig Magyarországon szolgált, utóbbit a háború végén Itáliába vezényelték.

Az ezred toborzóterülete 1781 és 1809 között Zala, Vas, Sopron, Moson, Győr, Veszprém, Komárom és Fejér vármegyéket és a területükön fekvő szabad királyi városokat foglalta magában. Az ezred toborzóközpontjának nem volt rögzített helye, ugyanakkor többnyire Székesfehérváron működött. Az ezred fiúnevelő intézete is itt került

¹³ Magyarázata a következő fejezetben.

¹⁴ *Kreipner* 1900. 217. o.

¹⁵ Uo. 219. o.

¹⁶ *Kreipner* ezredtörténetének 295. oldalán említi az összevont zászlóaljat 4 századdal, a 303. oldalon pedig az ezred kiegészítő-transzportokból felállított zászlóalját, mindkettőt Haugwitz őrnagy alatt anélkül, hogy a két egységet összekapcsolta volna, pedig minden bizonnyal erről lehetett szó. Létszámjelentés csak az 1797. februári főtáblázatban található zászlóaljról ír, amely ekkor mindössze 73 főből állt. A következő forrás az áprilisi főtáblázat, amely külön említi Ausztriában a két tábori zászlóaljat, valamint Itáliában öt osztályt. Utóbbiból két osztály a negyedik zászlóaljat jelentette, amely 1797. februárjában menetelt először az Ennshez, majd március 22-én ért Tarvisba (*Kreipner* 1900. 307–308. o.). A másik három osztály az ezredesi zászlóalj lehet.

elhelyezésre. Székesfehérvár meglepő választás volt, mivel a toborzókörzet szélén helyezkedett el, ráadásul a korabeli legfontosabb közlekedési útvonal, a Duna is távol volt, Buda-Pest közelsége viszont mindenképpen mellette szólt.

A választás kritériumait összegezve a 34. gyalogezred szinte minden tekintetben a legmegfelelőbb alakulat példaegységként történő felhasználásra.

Az ezred szervezete

A gyalogezredek vezető szerve az ezredtörzs volt. Az első koalíciós háború idején előírászerűen az ezredtörzs 49 főből állt (egy-egy tulajdonos, ezredes, alezredes, 2 őrnagy, egy-egy káplán, számtartó, auditor, ezredadjudtáns, ezredsebész, ezreddobos és profosz, 4 zászlóaljsebész, 21 alfelcser és 12 furír).¹⁷

Az ezredet két gránátoszszázad és négy zászlóalj alkotta: a tulajdonosi, ezredesi, alezredesi és negyedik. Az első három zászlóalj hat-hat, a negyedik zászlóalj négy századból állt. Sem a zászlóaljok, sem a századok ekkor hivatalosan még nem viseltek számot, a zászlóaljakat az elnevezésük alapján, a századokat parancsnokuk alapján különböztették meg.

A gyalogezredek tulajdonosi és ezredesi zászlóaljai számítottak tábori zászlóaljnak, élükön az első és másodőrnagy állt. Az alezredesi zászlóalj, amelyet gyakran helyőrségi zászlóaljnak neveztek, általában a tábori zászlóaljtól külön került bevetésre. Az első koalíciós háború során az egyes zászlóaljok gyakran szétszóródtak a nagy területeken vívott hadjáratok sodrában. Gyakran hajtottak végre ezredegyesítéseket, de még gyakrabban vezényeltek el egy-egy zászlóaljat. A békében négy századból álló, háború során teljes erejű zászlóaljjá kiegészített alezredesi zászlóalj is tábori zászlóaljjá vált. A kiképzési feladatokat a leggyakrabban az ezred toborzóközpontjában felállított tartalékosztály vette át. A török háború terheinek megfelelően a magyar ezredek tartalékosztályait négyszázados zászlóaljjakká fejlesztették. A háború utolsó évéig megmaradt a kiképzőfeladat, de 1797 elején a katasztrófálisra forduló itáliai helyzet miatt a hadszíntérre kellett vonulniuk, így az újoncok kiképzését egy kiképzőkeretre (*Abrihtungs-Depot*) bízták.

Az ezreden belüli gazdálkodási és adminisztratív alapegységnek a századot tekintették. A század élén kapitány állt, tisztikarába még egy fő- és egy alhadnagy, valamint egy zászlós tartozott. Az altisztek (nagy *prima plana*) között egy őrmestert és hat káplárt tartottak számon, valamint kis *prima planaként* az öt *Fourierschützöt* (tisztiszolgát), három zenészt (két dobos, egy sípos) és két ácsot. A 12 frájter és a 160 közlegény számított a legénységi állományba. Az öt törzsszázad (tulajdonosi, ezredesi, alezredesi,

¹⁷ Nagy-L. 2013a. 38–43., 52–59. o.

elsőőrnyagi, másodőrnyagi) élén századoshadnagy állt kapitány helyett.¹⁸ A három tábori zászlóalj 18 századába aszimmetrikusan osztottak be két zászlós- és 6 császárkadétot, valamint 10 zászlóvivőt. A negyedik zászlóalj századaiból hiányzott összesen két zászlós, a *prima plana* állományt is csak egy őrmester, négy káplár, 3 zenész és egy ács alkotta. A fráterek száma 8 volt a 160 legény mellett, viszont egy zászlóvivőt is besoroltak a zászlóaljba.¹⁹ A gránátoszázadokban csak három tiszt (kapitány, fő-, alhadnagy), öt altiszt (egy őrmester, négy káplár), kilenc kis *prima plana* személyzet (három *Fourierschütz*, két-két dobos, sípos és ács) és 99 gránátos tartozott.²⁰

Az ezredek biztosították a tüzérségi kezelőket a beosztott ezredtüzérséghez, előírás szerint 3 káplárt és 96 legényt, de a valóságban a létszám a lövegek számától függött.

*A 34. gyalogezred története a vizsgált időszakban*²¹

A 34. gyalogezredet egy 1733. november 14-ei uralkodói rendelet alapján Kökényesdy László ezredes alapította.²² Ez lett az akkor császári hadsereg második akkor létező magyar gyalogezrede.²³ Az ezred tulajdonosa 1756-ig az alapító Kökényesdy ezredes, 1756-tól 1780-ig Batthyány Ádám gróf (1772-től herceg), 1780-tól 1794-ig Esterházy Antal gróf volt. Esterházy 1794-es halála után csak a vizsgált korszakon túl, 1799-ben neveztek ki új ezredtulajdonost, a kiváló hadvezér, Kray Pál személyében.²⁴ 1794 és 1799 között a betöltetlen ezredtulajdonosi posztot *vacant (vac.)* jelzővel illették, de az iratokban az ezredet továbbra is Esterházy néven említették.

A török háborút az ezred két tábori zászlóalja és gránátososztálya a főszereg kötelékében harcolta végig,²⁵ utóbbi kiemelt szerepet játszott a Belgrád elleni, döntőnek bizonyuló 1789. szeptember 30-ai roamban.²⁶ 1789 végén azonban a Pest és környező vármegyékben téli szálláson²⁷ lévő ezredet Galíciába rendelték a porosz fenyegetés

¹⁸ A törzsszázadok hivatalos, névleges parancsnokai a törzstisztek voltak, őket csak helyettesítették a századoshadnagyságok, de a tényleges parancsnokságot a századoshadnagyságok viselték, miközben az anyagi előnyöket a törzstisztek élvezték. Ez a helyzet 1805-ben szűnt meg, amikor a századoshadnagyságok teljes jogú századparancsnokok lettek, a törzsszázadok rendes századokká alakultak át, a törzstisztek pedig nem voltak többé névleges századparancsnokok.

¹⁹ Nagy-L. 2013a. 43–45., 52–59. o.

²⁰ Uo. 43., 53. o.

²¹ Az első koalíciós háborúhoz összefoglalóan lásd Horsetzky 1914. és Bánlaky 1941.

²² *Wrede* 1898. Bd. I. 359. o. és *Kreipner* 1900. 36. o.

²³ Az ezred alapítása idején a későbbi 51. gyalogezred már létezett, amit 1702-ben Bagosy Pál ezredes hozott létre. Ezenkívül azonban korábban összesen hat magyar gyalogezred volt rövidebb ideig, de mindegyiket feloszlatták. *Wrede* 1898. Bd. I. 470–471., Bd. II. 171., 174., 177–179. o.

²⁴ *Wrede* 1898. Bd. I. 360. o. és ÖStA KA AS Karton Nr. 7. Nr. 183. 29. p.

²⁵ ÖStA KA AFA Karton 819 Türkenkrieg Hauptarmee 1788-4-1, 1788-4-34ad, 1788-5-1; Uo. Karton 820 Türkenkrieg Hauptarmee 1788-6-5 1/3, 1788-6-13, 13a, 13b; Uo. Karton 821 Türkenkrieg Hauptarmee 1788-11-lad.

²⁶ *Kreipner* 1900. 207–210. és *Criste* 1904. 210–215. o.

²⁷ *Kreipner* 1900. 213. o.

ellen összevont hadsereg kötelékébe.²⁸ II. József halálát követően a reichenbachi konvencióval a porosz fenyegetés megszűnt, ami lehetőséget adott a németalföldi felkelés ellen jelentősebb katonaságot bevetni. 1790 közepén az ezred két zászlóalja is elindult nyugatra, még az év végére megérkezett Antwerpenbe, harcolt a felkelés leverésében, majd továbbra is a Németalföldön maradt helyőrségben.²⁹

Az alezredesi zászlóalj a török háborúban az erdélyi hadtest részeként harcolt,³⁰ 1789 végén Havasalföldre nyomult előre.³¹ A szisztovói békét követően az utolsó alakulatok között vonták ki a zászlóaljat, amely 1791 szeptemberében Galíciába menetelt, ahova a következő év februárjában érkezett meg.³²

Az ezred 4. zászlóalját 1789 elején Ógradiska erődjében alakították meg,³³ a háború folyamán itt és Berbirben szolgált,³⁴ majd 1791 novemberében Temesvárra mentelt,³⁵ ahonnan 1792 áprilisában Székesfehérvárra rendelték.³⁶ Az év szeptemberében egy osztály Budára települt át, majd 1793 áprilisában az egész zászlóalj Budára, 1794 júniusában pedig Pestre került.

Az ezred gránátososztálya a 2. és a 32. ezreddel együtt alkotott gránátoszászlóaljat,³⁷ amely a török háború főszeregében szolgált. A Vácon téli szálláson lévő zászlóalj 1790 elején a poroszok ellen Morvaországban összevont sereg kötelékébe távozott,³⁸ majd 1790 augusztusában a két tábori ezredhez hasonlóan Németalföldre vezényelték, ahol a felkelés leverése után helyőrségben maradt.³⁹

A francia háború kitörésekor tehát az ezred négy zászlóaljból és a gránátososztályból állt. Az elsődleges harcoló erőt jelentő két tábori zászlóalj (az ezredtörzsszel együtt) és a gránátososztály a legveszélyeztetettebb körzetben, a Németalföldön állomásozott. A birodalom külpolitikája szempontjából különösen fontos Galíciában a némileg kisebb harcértékű alezredesi zászlóalj, a török háború következtében a déli határon a negyedik zászlóalj tartózkodott. Az öt egység tehát négy különböző csoportosításban várta a háborút.⁴⁰

²⁸ *Kreipner* 1900. 217. o.

²⁹ Uo. 218–220. o.

³⁰ ÖStA KA AFA Karton 834 Türkenkrieg Siebenbürgen 1788–9–30; Uo. Karton 837 Türkenkrieg Siebenbürgen 1788–13–9; *Criste* 1904. 169–171. o.; *Kreipner* 1900. 198–199. o.

³¹ *Kreipner* 1900. 211–213. o. és *Criste* 1904. 195–196., 215–219. o.

³² *Kreipner* 1900. 222–223. o.

³³ Uo. 203–204. o.

³⁴ Uo. 205., 213., 221. o.

³⁵ Uo. 223. o.

³⁶ Uo. 232. o.

³⁷ A zászlóalj parancsnoka 1786 és 1790 között Johann Freiherr von Kämpf alezredes, majd ezt követően 1793-ig Anton Barthodeisky alezredes volt. *Wrede* 1898. Bd. II. 300. o.

³⁸ *Kreipner* 1900. 217. o. és *Criste* 1903. 32. o.

³⁹ Uo. 218–220. o.

⁴⁰ Az ezred részvételét az első koalíciós háborúban lásd *Kreipner* 1900. 223–313. o. és *Wrede* 1898 Bd. I. 362–363. o.

A francia hadüzenetet követő időszakban az ezred részei a Németalföld elleni francia támadás elhárításában játszottak fontos szerepet, a szövetséges ellentámadás idején azonban a porosz főcsapás jobbszárnyának fedezésére a Németalföldről francia területre küldött Clerfayt-hadtest kötelékében találjuk a gránátosztályt, miközben az ezred helyőrségben maradt. A Németalföld sorsáról döntő jemappes-i csatában (1792. november 6.) is csak a gránátosok harcoltak. Az év végén az ezred Luxemburg helyőrségébe tartozott, majd a poroszok támogatására küldött Wenkheim-dandárba osztották be. Az 1793-as tavaszi nagy ellentámadásban a két tábori zászlóalj fontos szerepet játszott. Az ekkor 1788 fős harcoló létszámot felmutató két tábori zászlóalj Neerwinden mellett 598 fős veszteséggel (148 halott, 411 sebesült, 38 fogoly) kiemelkedő teljesítményt nyújtott.⁴¹ A támadás folytatásaként tavasszal több kisebb ütközetben, továbbá a Famars melletti csatában (1793. május 23.) vitézkedhettek a magyar bakák.

A következő évben az ezred a főhadszíntéren a főszeregben maradt Ludwig von York porosz tábornok parancsnoksága alatt. Sok kisebb ütközet közül a Catillon melletti csata (1794. április 26.) emelkedett ki, de az év legnagyobb összecsapásában, a fleurus-i csatában (1794. június 26.) nem harcoltak. A Rajnán túlra történt visszavonulást követően maradtak az Alsó-Rajnáánál, 1795-ben harcoltak Mannheim körül, de nem kerültek az események fősodrába.

Az 1795-ös év az alezredesi zászlóaljat Galíciában érte. A Lengyelország megszűnését hozó harmadik felosztáshoz kapcsolódó hadműveletek részeseként a zászlóaljat hadilétszámra töltötték fel. Ebben talán az is szerepet játszhatott, hogy a francia hadszíntéren fogságba esett katonákat, akiket a franciák azzal a kikötéssel engedtek szabadon, hogy egy évig nem harcolhatnak ellenük, a Galíciában állomásozó zászlóaljba osztották be, csupán a részben szolgálatképtelenek mentek a negyedik zászlóaljba. A Galíciában összevont hadtest állományában a zászlóalj, mint erős, 1170 fős szolgálatképes létszámot felmutató, harc képes alakulat, fontos szerepet játszott.

Az 1796-os év az egyetemes hadművészetben jelentős fordulatot hozott, de a 34. gyalogezred történetében is fontos állomás volt. A Johann Peter Beaulieu de Marconnay és Michael Colli da Vigevano parancsnoksága alatt lévő osztrák–piemonti erők Itáliában jelentős vereséget szenvedtek Bonaparte tábornok francia csapataitól, ezért a császári királyi hadvezetés arra kényszerült, hogy a Rajna mellől erős csapatokat küldjön Itáliába. A Dagobert Sigmund von Wurmsér tábornok parancsnoksága alatt útba indított erős hadtest egységei között találjuk az ezred két tábori zászlóalját is, amelyek 1796. június 13-án indultak el, és hathetes menet után 1954 fős szolgálatképes létszámmal érkeztek Roveredóba. Az ezred ezt követően végigharcolta az itáliai hadjáratot, Wurmsér alatt Mantovába szorult, majd 1797. február 2-án 681 fős létszámmal kapitulált a helyőrséggel együtt,⁴² miközben 116 beteg katona Mantovában maradt. Még 1796

⁴¹ Kreipner 1900. 238. o.

⁴² Mantova ostromához lásd Lázár 2006. 415–417. o. és Uő 2013. 128–145. o.

végén a hátsországból küldött kiegészítő-transzportok katonáiból egy zászlóaljat szerveztek Davidovich tábornok hadtestében.

Az itáliai katasztrófális veszteségek miatt minden hadra fogható katonát a franciák ellen kellett küldeni, így a 4. zászlóalj is menetparancsot kapott, 1797. február 2-án 4 századdal indult Itáliába. Károly főherceg, aki átvette az Itáliában, majd Belső-Ausztriában gyülekező hadsereg parancsnokságát, parancsot adott a fogságba esett katonák kiváltására, aminek eredményeként a beérkező erősítésekkel együtt 1797 áprilisában az ezred újból három teljes zászlóaljjal (tulajdonosi, ezredesi, 4.) szerveződhetett újjá, időközben azonban Bécsbe vonták vissza a császárvárost fenyegető francia támadás miatt, ahol a rajnai hadjáratot végigküzdő gránátosok is csatlakoztak. A leobeni fegyverszünetet követően az ezredet az Osztrák Tengeremlékre, Görzbe és Isztriára vezényelték. Az alezredesi zászlóalj végig Galíciában, 1796 végétől Krakkóban állomásozott.

A 34. gyalogezred létszámviszonyainak forrásai

Az adatbázist, amelyre az elemzés során támaszkodom, a levéltári iratok közül a központi létszámnyilvántartási rendszer és az ezred saját személyügyi nyilvántartási adatainak felhasználásával készítettem el. Az ezred adatainak elemzésénél ezeket az adatokat nem hivatkozom egyesével, mert az szükségtelenül nagy mennyiségű ismétlést jelentene, ezért az alábbiakban részletezem a feldolgozott iratokat és levéltári jelzeteiket. Az elemzés során minden esetben egyértelműen utalok a forrásra.

A központi létszámnyilvántartási rendszer iratait az Udvari Haditanács adminisztrációja készítette *Haupt Stand und Dienst Tabelle* (Tabella) név alatt, ezeket a szövegben fő táblázatnak nevezem. Ezeket utólag gyűjtötték ki és helyezték el az *Alte Feldakten* sorozataként, ezért több fő táblázaton megtalálható az eredeti haditanácsai ügyiratszám, ami visszaellenőrizhető a Haditanács iktatókönyveiben. Ezen ügyiratszámokat közlöm az irat adatai mellett. A fő táblázatok közül a mellékletben felsorolt iratokat sikerült azonosítani és feldolgozni.

A felsorolt iratokból látható, hogy sajnos nem maradt ránk a teljes sorozat, az uralkodó személyes iratanyagában, az Udvari Haditanács iratai között és az *Alte Feldakten*-ben csak minimális kiegészítő iratokat sikerült fellelni.

A fennmaradt létszámnyilvántartásban ugyanakkor nem szerepel minden esetben az ezred összes alkotóeleme. A hiányok a következő időszakokra vonatkoznak:

1792. február–április: alezredesi zászlóalj;⁴³ 1796. augusztus – 1797. március: két tábori zászlóalj; 1792. február – 1797. október: gránátososztály.⁴⁴

⁴³ Az elemzés során az alezredesi zászlóalj 1792. áprilisi adata helyett – annak hiánya miatt – a júliusit használtam, ami azt bizonyítja, hogy számottevő változás nem történt a kérdéses időszakban.

⁴⁴ A gránátososztályokat a fő táblázatok az összevont gránátoszászlóaljak kötelékében közlik ebben az időszakban. Ezeket alkotóelemeikre bontani nem lehet, így a fő táblázatokból az egyes ezredek gránátosainak adatait nem lehet kinyerni.

Az ezred személyügyi nyilvántartási rendszerének adatait a *Musterlisten und Standestabellen* fondban találjuk, ezen belül a *Standestabellen* összefoglaló név alatt, valójában a *Monat Tabelle* címet viselő iratokban. A szövegben ezt a forrást havi táblázatnak nevezem. A tárgyalt időszakok ránk maradt iratait a mellékletekben közlöm.

A személyügyi nyilvántartás havi összegzéseinek adatait a létszámnyilvántartási rendszernek megfelelően alakítottam át a korábban kidolgozott módszer⁴⁵ szerint, így az adatok tartalma – az adatrögzítés határnapjainak problémáját leszámítva – összehasonlíthatóvá vált, ezeket az adatokat adom közre a továbbiakban.

Az adatok

A hadsereg létszámadatait a következő témakörökben csoportosíthatjuk: statikus adatok (egy adott időpillanat létszámadatai), újoncok, veszteségek és a harcoló csapatok kiegészítésére vezényelt kiegészítő-transzportok.

Statikus létszámadatok

Az adatok értékelésénél az első tisztázandó kérdés, hogy az ezred effektív, a jelen lévő vagy a harcképes állományáról van-e szó. A levéltári források ezt egyértelműen meghatározzák, az ezredtörténetben is legtöbbször kideríthetőek. A hasonló időpontban felvett adatok összevetésére szükséges a számok sorjáztatása.

Az ezredtörténet szerint a két tábori zászlóalj 1792 áprilisában 1636 főt számlált Antwerpenben.⁴⁶ A főtáblázat április végén ugyanerre 1564 szolgálatképest, de 1658 helyben lévő létszámot ír. Itt tehát Julius Kreipner adata – állítása ellenére – inkább a helyben lévőkre vonatkozhat. 1792. július végén Kreipner 1480 (43 tisztsz és 1437 altisztsz és legény) főt említ Monsban a tábori zászlóalj állományában,⁴⁷ ehhez képest az állománytáblázat 1798 harcképes főt (ebből 42 tisztsz) jelez, a helyben lévő állomány 2059 fő volt. Az eltérés abból adódik, hogy Kreipner adata a kiegészítő-transzport beérkezése előtti.

Az ezredtörténet következő adata 1792. december 16-áról származik, Luxemburg helyorségében a két tábori zászlóalj 1900 harcképes katonát számlált.⁴⁸ Ehhez nem tudunk időben közel álló levéltári adatot párosítani. Ugyanez a helyzet Kreipner 1793. március 12-ei adataival, amelyek 2 törzstisztsz, 32 főtisztsz és 1754 altisztsz és legényt jeleznek a tábori zászlóalj állományában.⁴⁹ 1793 júliusának végén Kreipner 2878 fős effektív létszámról tud a tábori zászlóaljknál, amiből 2226 szolgálatképes, 323 beteg

⁴⁵ Lásd Nagy-L. 2013b.

⁴⁶ Kreipner 1900. 225. o.

⁴⁷ Uo. 229. o.

⁴⁸ Uo. 232. o.

⁴⁹ Uo. 236. o.

és 329 elvezényelt katona volt.⁵⁰ A havi táblázat ugyanekkor 2858 főt jelez, amelybe a két tábori zászlóalj és a tüzérségi kezelők tartoztak bele. Az alezredesi zászlóalj Kreipner szerinti 1793. június végi 1105 fős effektív létszámára⁵¹ nincsen más forrásunk.

Kreipner a tábori zászlóaljok állományát 1794. február végén 2240 fő szolgálatképes (2 törzs-, 40 főtiszt, 2198 altiszt és legény), 225 fő elvezényelt és 390 fő beteg katonában adja meg, ami 2855 fős effektív létszámot jelent.⁵² A havi táblázat 2893 fős effektív, valamint 585 fős nem harcoló adatot hoz, tehát a helyben lévő állományt 2308 katonában határozza meg. A főtáblázat egy hónappal korábbról 2954 fős effektív, 563 fős elvezényelt és kerek 100 fő beteg állományt mutat, ami 2391 helyben lévő, 2291 szolgálatképes állományt jelez. Kreipner a Condé erőd helyőrségében szolgáló 318 fős különítményről szóló adata nem található meg az ezred többi iratában. Mivel ebből az időszakból a főtáblázatok hiánytalanul megvannak, ennek a 318 katonának nincsen nyoma,⁵³ a kapituláció (1794. augusztus 29.) után sem mutatható ki a veszteség. Ez feltehetően a fogságba esett helyőrség kiváltásig történő elengedésével magyarázható.⁵⁴

A 4. zászlóalj erejét, feltehetően az 1794. június 16-ai, Budáról Pestre történő áthelyezés idején, 887 fő effektív, 414 fő elvezényelt, 308 szolgálatképtelen, tehát 165 szolgálatképes katonában megadó ezredtörténettel⁵⁵ szemben a főtáblázat július végére 1007 effektív, 281 elvezényelt, 193 szolgálatképtelen, tehát 533 szolgálatképes létszámot ír. Az effektív létszám különbsége minden bizonnyal abból adódott, hogy a főtáblázat három hónapjában (májustól júliusig) toborzott 144 katona nagyobbik részét júliusban fogadták fel, valamint időközben útnak indult egy kiegészítő transzport is.

Kreipner 1794 végén a tábori zászlóaljokban 2945 effektív, 563 elvezényelt, 373 szolgálatképtelen, tehát 2009 szolgálatképes katonáról tud,⁵⁶ miközben egy hónappal később, 1795 januárjának végén a főtáblázat ugyanezen adatai 2923 effektív, 802 el-

⁵⁰ Kreipner 1900. 246. o.

⁵¹ Uo. 51. o.

⁵² Uo. 254. o.

⁵³ Az alezredesi zászlóaljba 1795. február és április között áthelyezéssel érkezett 293 fő. Kreipner (Kreipner 1900. 254., 266. o.) szerint a Condéban kapitulált katonákat elengedték, ezek közül a szolgálatképeseket az alezredesi, a többi a 4. zászlóaljba osztották be. Mivel az ezreden belüli áthelyezések a főtáblázatok *Ansonsten* oszlopában kaptak helyet, ez a 293 fő máshonnan érkezett. Nem kizárt, hogy a Condéban az ezred kiegészítésére kijelölt kontingensről volt szó, amelyet a kapituláció után már nem lehetett a tábori zászlóaljba osztani, mivel kiváltásig vagy egy évig nem szolgálhattak a franciák ellen, ezért az ezred más részeibe osztották be Kreipner adatának megfelelően. Ugyanebben az időszakban a 4. zászlóaljba 21 főt helyeztek át idegen egységből, ami jelenthette a szolgálatképteleneket.

⁵⁴ A Kreipner által megnevezett három tiszt közül Gottlieb Frank és Vincenz Schönholz a két tábori zászlóalj állományába tartoztak, az elvezényelt állományban jelzik őket az iratok egészen 1794 októberéig, amikor megszakad az iratok fonala. A következő meglévő hónapban, 1795 márciusában az alezredesi zászlóaljban találjuk őket, mégpedig az egységénél jelen lévők között. Wenzel Czervenka hivatalosan az alezredesi zászlóaljban szolgált, de egy 1794. április 1-jei adat szerint ténylegesen a tábori zászlóaljknál teljesített szolgálatot. Egészen 1795 januárjáig távol lévő állományban találjuk, februártól viszont már az egységénél jelen lévők között. Feltehetően a fogságba esett kontingens nagyobbik részét az alezredesi zászlóaljba vezényelték át. ÖStA KA MLST Karton 3119, 3121.

⁵⁵ Kreipner 1900. 269. o.

⁵⁶ Uo.

vezényelt, 160 szolgálatképtelen, így 1961 szolgálatképes katonáról szólnak. Az ezred tábori zászlóaljait 1795. január végén az Alsó-Rajnához vezényelték, ekkor Kreipner a létszámot 1853 főben, 18 tüzérben és 38 tüzérségi kezelőben adja meg.⁵⁷ Pontos időpontot nem ír, de a főtáblázat áprilisi adataihoz (2491 effektív, 553 elvezényelt, 101 szolgálatképtelen, 1807 szolgálatképes) jobban közelít.

Az alezredesi zászlóaljat Kreipner szerint 1795. január elején mozgósították.⁵⁸ Ezen adata téves, mivel az előírt létszáma 1792 áprilisának végén 733 fő, ami megfelelt a békeállománynak. A mozgósítás 1792. május és december között lassan ment végbe, mert a következő adat szerint 1792 júliusának végén 1102 főből kellett állnia a zászlóaljnak, amely a legénység tekintetében már mozgósított létszámnak (960) felelt meg.⁵⁹ Az altiszti karnál decemberben rendelték el a mozgósítást, mivel a december havi táblázat már a szabályzatokból ismert 1169 fős létszámot írta elő. Kreipner szerint 1795 januárjában az alezredesi zászlóalj 1352 effektív katonából állt, amelyből 1170 volt szolgálatképes.⁶⁰ Ezzel szemben a főtáblázat és a havi táblázat is 1234 effektív katonát ír, amelyből a főtáblázat 1048 szolgálatképest mutat ki. Kreipner adata tehát nem az év elejéről származik. A főtáblázat szerint 1795. júliusban az alezredesi zászlóalj effektív ereje 1382, októberben 1352 fő, ugyanakkor a szolgálatképes állomány 1219, valamint 1170 katonát jelentett. Kreipner tehát az októberi adatot közölte pontos időmegjelölés nélkül.

A következő hadjárat évből a tábori zászlóaljakat Itáliába vezényelték át. A menet június 13-án indult Oggersheimből, és július 22-én érkezett Roveretóba 1954 fős szolgálatképes katonával.⁶¹ Ebből az időből csak havi táblázatunk van, ez 2677 effektív, 608 elvezényelt, tehát 2069 helyben lévő katonát jelez. A szolgálatképtelenek létszámát nem tudjuk meg, de az az átlagos 100 és 150 közöttivel kalkulálva lefedi Kreipner adatát.

Az 1796-os itáliai hadjáratban a két tábori zászlóalj hatalmas veszteségeket szenvedett, de sajnos az iratokban csak nagyon kevés létszámadat található. Kreipner szerint az év végén 759 fős (20 tiszt, 739 altiszt és legény) helyben lévő létszám mellett 7 tiszt és 96 altiszt és legény beteg, 147 katona egyéb okból távol, tehát összesen 250 szolgálatképtelen volt, emellett a harcoló állomány 2 törzs- és 11 főtisztet, valamint 496 altisztet és legényt, összesen 509 katonát jelentett.⁶² Alig öt hónap alatt tehát a harcoló állomány csaknem negyedére zsugorodott, ami példátlan veszteség. Sajnos ezzel nem tudunk statikus levéltári adatot szembesíteni.

A tábori zászlóaljak Mantovába szorultak, ott harcoltak az ostrom alatt. Kreipner adata szerint az 1797. február 2-ai kapitulációval 681 fő (5 tiszt, 676 altiszt és legény)

⁵⁷ Kreipner 1900. 271. o.

⁵⁸ Uo. 280. o.

⁵⁹ Az 1792. júliusi főtáblázat, valamint az első fennmaradt havi táblázat 1792 novemberéből egyöntetűen 1102 fős előírt létszámot közöl.

⁶⁰ Kreipner 1900. 280. o.

⁶¹ Uo. 284. o.

⁶² Uo. 297. o.

hagyta el az erődöt, 116 beteg katona maradt,⁶³ amihez ezúttal sem szolgáltatnak adatot a levéltári források.

Kreipner a 4. zászlóaljról mindössze egy időmegjelölés nélküli 928 fős effektív létszámot ad meg.⁶⁴ A fő táblázat 1796 januárjában 910 fős adatot közöl. A többi, 1796-ból rendelkezésre álló adat közül egyedül a július végi (982 fő) maradt 1000 alatt, így Kreipner adatát az év elejére helyezhetjük.

A fentiekben már említett összevont zászlóaljok állományáról kevés adatunk van. A Davidovich-hadtestben szervezett zászlóaljban Kreipner szerint az ezredből 2 tiszt és 305 altiszt és legény volt, míg a Provera-hadtestben kizárólag az ezred részeiből alakított zászlóalj 1797 januárjában 905 főből állt.⁶⁵ Provera tábornok hadteste január folyamán kapitulált, így nem esoda, hogy egyedüli adatunk, az 1797. februári fő táblázat ezen zászlóaljat mindössze 73 fősnek mondja, amelyből egy katona szolgálatképtelen volt.

Az ezred 4. zászlóalját 1797. február közepén indították útba a hadszíntérre négy százzal, Kreipner szerint 910 fővel (12 tiszt, 898 altiszt és legény).⁶⁶ A januári fő táblázat az effektív állományt 902 főre írja, amelyből 438 elvezényelt, 189 szolgálatképtelen volt, így a szolgálatképes állomány mindössze 270 főt tett ki (ebből 6 tiszt).

Az ezredet Bécsben vonták össze 1797 áprilisában, összegyűjtve a fogságból kiszabadult és kiváltott katonákat, valamint a 4. zászlóaljat, így lehetőség volt a két tábori zászlóalj újjáalakítására. Május elején az ezredesi és a 4. zászlóaljat délre vezényelték. Kreipner nem részletezi ezt az újjáalakítást, számadatokat sem hoz. A fő táblázat – az egyedüli forrás – viszont visszás adatokat közöl. Két zászlóaljat (hat osztály) jelez Alsó-Ausztriában, de a teljes állomány áprilisban érkezett ide. Az effektív létszám 2577 fő, ebből elvezényelt 1126, helyben 1451, ebből szolgálatképtelen 71, szolgálatképes 1380 fő. Az előírt létszám 2836 fő, tehát több, mint két tábori zászlóaljé. A Belső-Ausztriában lévő Terzy-hadtest kötelékében is két zászlóalj (öt osztály), tehát a Kreipner által jelzett ezredesi és 4. zászlóalj (3 és 2 osztály) található 2301 fős effektív, 1224 fős elvezényelt, 25 fős szolgálatképtelen és 1043 fős szolgálatképes létszámmal. Az előírt létszám itt 1944 főt jelent, ami 43 fővel kisebb a szabályzatban szereplőnél. A problémát megoldó forrást nem sikerült fellelni, így kénytelenek vagyunk következtetésekbe bocsátkozni. Véleményem szerint a két adat nem egy időben készült, az alsó-ausztriai korábbi, mint a belső-ausztriai, még a két zászlóalj elindulása előtti, szervezés közbeni állapotot mutatja. Ezt látszik alátámasztani a májusi fő táblázat, amelyben Alsó-Ausztriában a tulajdonosi zászlóalj (3 osztály) 200 főre növelt századonkénti legénységi létszámmal 1435 fős előírt létszámmal, míg a Wallis-hadtestben az ezredesi és a 4. zászlóalj (5 osztály) 2350 (1432 és 918) fős előírt létszámmal szerepel.

⁶³ Kreipner 1900. 305. o.

⁶⁴ Uo. 302. o.

⁶⁵ Uo. 303. o.

⁶⁶ Uo. 308. o.

A létszámadatok első csoportjának részletes adatösszevetése elsősorban a források tulajdonságaira mutat rá. Abban a kevésbé szerencsés esetben, amikor mindhárom forrástípus (ezredtörténet, állománytáblázat és havi táblázat) rendelkezésre áll, azt a meglepő eredményt kapjuk, hogy mindhárom forrástípus más-más adatot szolgáltat. A forrásokból azonban egyértelműen kiderül, hogy azok nem minden esetben tartalmaznak konkrét időpont-megjelölést, és nem az összeállítás határnapjának dátuma, hanem a lejegyzés, tehát az irat elkészítésének, illetve a felsőbb hatóságoknak történt továbbadásának napja található rajtuk. A fő táblázatok hónapokkal később készültek, mint tartalmuk intervalluma. Utólag nem rekonstruálható, hogy pontosan milyen határnapot tartalmazták az adatokat.

Az ezredtörténet által közölt források eltérnek a két primer forrástípus adataitól, tehát Kreipner ezeket nem használta. A szerző az *Alte Feldakten* hadművelleti, haditanácsai és kabinetsorozatának irataiból merítette a létszámadatokat. Ebben szintén találhatóak állománytáblázatok, de a legtöbb irat létszám-gyorsjelentés, korlátozott adattartalommal.

A legfontosabb kérdés, hogy vajon melyik létszámadatot fogadjuk el a leghitelesebbnek. A statikus létszámadatok tekintetében a források között nincsen olyan jelentős különbség, amit a különböző adatfelvételi időpontok közötti eltéréssel ne tudnánk magyarázni. A maga nemében mindegyik forrástípus mellett és ellen is lehetne érveket felhozni, de erre a létszámadatok közötti eltérés egyelőre nem szolgáltat okot. Másként van ez az újonc- és veszteségadatokkal.

Újoncok

Az ezred újoncairól szóló adatok bemutatása előtt fontos leszögezni, hogy jelen tanulmány az ezred saját iratanyagára támaszkodik, mivel ez az eseményekhez legközelebb álló olyan forrástípus, amely csak az ezred állományába valóban bekerült katonákat tartalmazza, tehát a katonaállítási és toborzási eljárás során kimustrált vagy elszőkött személyeket nem. Lényeges különbség ez, mivel a korszakban az orvosi vizsgálat szigorúsága nagyon sok panaszra és súrlódásra adott okot. A kutatás hatékonyságát azonban korlátozza, hogy ez a forrástípus nem maradt fent teljes mértékben. A fő táblázatok 66,05%-ot fednek le, a havi táblázatok viszont csak 35,92%-ot. A két forrástípus metszete nem releváns adat, mivel amint az előzőekben kiderült, nem azonos időpontban zárták le az adatrögzítést.

Az újoncok tekintetében a 4. zászlóaljra és a tartalékosztályra kell koncentrálni, hiszen a fő táblázatok adatai szerint a 3232 újoncból 2921 a 4. zászlóaljba, 290 a tartalékosztályba nyert beosztást, és mindössze 21 a három harcoló zászlóaljba. A katonaállítás két egymástól gyökeresen eltérő módját, a rendi katonaállítást és a toborzást külön kell vizsgálni.

A toborzás – bár törvényben ezt nem mondták ki – uralkodói jognak számított, toborzópénz ellenében önkéntes alapon történt. A rendek nem kifogásolták a hadsereg-kiegészítés ezen módját, legfeljebb a téli időszakot ajánlották a toborzásra. Az önkéntesség azonban néha csorbult, mert a toborzásra általában vásárok, összejövetelek alkalmával került sor zene és bor mellett, ezért ilyenkor könnyebben álltak rá a legények a katonáskodásra, amit aztán nem ritkán meg is bántak. A gyakorlott toborzókatónak elkápráztatták – és gyakorta szándékosan leittatták – a gyanútlan fiatalokat, hogy össze tudják szedni a kellő számú újoncot. A huszárok hadkiegészítése általában sokkal sikeresebb volt, a bakák közé sokkal nehezebben álltak be a legények.

A rendi katonáállításhoz elvileg országgyűlési törvénycikk kellett. A meghatározott számú újoncot nádori porták alapján osztották szét a vármegyékre és más törvényhatóságok között, akik saját apparátusuk segítségével teremtették elő a szükséges létszámot. A rendi katonáállítás költségeit később a befizetendő hadiadó összegéből levonták. Ezáltal tehát a kivetett hadiadó összege nem csökkent, csak annak egy részét helyben használták fel.

A császári-királyi hadsereg költségvetése szempontjából azonban sokkal kedvezőbb volt a rendi katonáállítás, mert a rendek által kapott újoncok 3, a toborzottak viszont 10 forint foglalópénzt vagy kézipénzt, néha akár ennek két-, háromszorosát kapták.

A magyar országgyűlés az 1790/91. évi 66. törvénycikkkel 6000 újoncot ajánlott meg, melynek kiállítása 1792 tavaszán és nyarán történt. Az 1792. évi 6. törvénycikk 5000 újoncot adott, akiket 1792 decemberétől 1793 márciusáig vonultattak be. A legnagyobb kontingenst az 1796. évi 2. törvénycikk ajánlotta 50 000 fővel, akiket 1797 elejétől állítottak ki.⁶⁷

Forrásaink az első kiállításra szolgáltatnak bőséges adatot. A magyar gyalogezredek a főtáblázat adatai szerint 1792 februárja és áprilisa között 596, május és július között 4708 katonát kaptak a rendektől. Ezen felül egyetlen huszárt állítottak a rendek. Utóbbi adat mutatja, hogy a huszárok létszámutánpótlása ekkor még toborzással megoldható volt. A törvényben előírt 6000 újonc 90%-át ekkor bevonultatták. A havi táblázat áprilisban mutat a 4. zászlóaljnál jelentős rendi újonckontingenst. Sajnos az ezt követő hónapok táblázatai hiányoznak.

A második rendi állításról nincsenek adataink. A 4. zászlóalj táblázata 1792 májusától 1793 áprilisáig, míg a főtáblázat hiánya 1792 augusztusától 1793 júliusáig tart.

Nagyon érdekes adattal találkozunk viszont az 1792-es és 1796-os országgyűlések közötti időszakban. A tizenegy magyar gyalogezred 1793 augusztusa és 1796 júliusa között nem kevesebb, mint legalább 12 547 gyalogost és 1350 lovast kapott rendi katonáállítás révén akkor, amikor a törvény szerint nem kellett volna a rendeknek egyetlen katonát sem kiállítaniuk.⁶⁸ Ez azt mutatja, hogy a hadsereg a magyar kormánysszerveken, elsősorban a Helytartótanácscon keresztül igénybe vette a vármegyei adminisztrá-

⁶⁷ Berkó 1943. 35. o. és Mályusz 1926. 492–493. o.

⁶⁸ ÖStA KA MLST Karton 3118–3122.

ciót a szükséges katonalétszám kiállításához, ha a helyzet úgy kívánta. Az adatok jól mutatják, hogy csak szükséghelyzetben fordultak a vármegyékhez, mivel ott, ahol toborzás útján ki tudták állítani a szükséges létszámot, nem, vagy alig találkozunk rendi állítással. Ebbe a kategóriába tartozik a 34. gyalogezred is, ezenkívül még a 37. (De Vins-) és az 52. (Antal főherceg-) gyalogezred. Több ezrednél – pl. 19. (Alvinczi-), 39. (Nádasdy-), 53. (Jellachich-) – változó az arány, de néhánynál – pl. 2. (Ferdinánd főherceg-), 32. (Gyulai-), 33. (Sztáray-) – sokkal jelentősebb a rendi állítás. Ennek a jelenségnek a vizsgálata további kutatást igényel, jelenleg nem tudunk felállítani sem területi alapú, sem egyéb más jellemző rendszert, ami meghatározná a köztes időszak katonaillesztésének összefüggéseit.⁶⁹

Az egyik szélsőértékhez tartozó 34. gyalogezred újoncai a következő megoszlást mutatják a források szerint:

Év, hónap	Havi táblázat		Főtáblázat	
	Toborzott	Állított	Toborzott	Állított
1792. február	3	0	11	1
1792. március	2	0		
1792. április	0	243		
1792. május			2	602
1792. június				
1792. július				
1793. május	27	0		
1793. június	56	0		
1793. július	65	0		
1793. augusztus	24	0	97	0
1793. szeptember	23	0		
1793. október	14	0		
1793. november	14	0	31	0
1793. december	14	0		
1794. január	23	0		
1794. február	50	0	638	0
1794. március	298	0		
1794. április	425	0		

⁶⁹ Az országgyűlések közötti időszak katonaillesztéséről lásd *Mályusz* 1926. 642–644., 654–656., 656–659. o. A mustrákban rendszerint jelezték, hogy a katona mennyi pénzt (*Handgeld*) kapott a belépéskor. A rendek által állított katonák 3 forintot, a toborzottak 10–20 forint közötti összeget, tehát a rendi katonaillesztés sokkal olcsóbb volt.

Év, hónap	Havi táblázat		Főtáblázat	
	Toborzott	Állított	Toborzott	Állított
1794. május			315	0
1794. június				
1794. július				
1794. augusztus			127	0
1794. szeptember				
1794. október				
1794. november	15	0	74	0
1794. december	30	0		
1795. január	46	0		
1795. február	199	0	455	0
1795. március	173	0		
1795. április	71	0		
1795. május			144	0
1795. június				
1795. július				
1795. augusztus			84	0
1795. szeptember				
1795. október				
1795. november			63	0
1795. december				
1796. január				
1796. február			0	6
1796. március				
1796. április				
1796. május	35	4	39	76
1796. június	29	0		
1796. július	34	0		
1796. augusztus	62	3	512	
1796. szeptember	477	0		
1796. október	408	0		
1796. november			212	
1796. december			82	
1797. január			35	
1797. február				
1797. március				

Év, hónap	Havi táblázat		Főtáblázat	
	Toborzott	Állított	Toborzott	Állított
1797. április			(290) ⁷⁰	
1797. május			231	
1797. június			48	
1797. július			8	
1797. augusztus		16	5	
1797. szeptember	8	7	17	
1797. október	19	8	135	
Összesen	2556	38	2080	685
	2594		4340	

1. táblázat: A 34. gyalogezred toborzott és a rendek által kiállított újoncai 1792 februárja és 1797 októbere között

A hosszú adatsor alapján azt látjuk, hogy az ezredbe legalább 4500, a hiányzó 9 hónappal együtt 4800–5000 újonc érkezett az első francia háború hat éve alatt. Valóban szükség volt ennyi katonára a veszteségek pótlására? A választ a veszteségek feltáráásával kaphatjuk meg.

Veszteségek

A hadsereg létszámnyilvántartásának fontos részét képezte a veszteségek pontos követése. A veszteségeket több csoportba sorolják a kimutatások: halott, dezertőr (belföldi és külföldi katona), fogságba esett, ismeretlen körülmények között elvesztett, leszerelt.⁷¹ A harcokról szóló beszámolók viszont halottakat, sebesülteket, foglyokat és eltűnteket említenek. A létszámnyilvántartás szempontjából a sebesültek a szolgálatképtelen adatsorozatban kerültek részletezésre, hiszen a helyben lévő állományban maradtak.

Kreipner ezredtörténete számtalan adatot közöl az ezred harcokban elszenvedett veszteségeiről, ezek azonban összegezve rendre jelentősen alacsonyabbak az iratokban található számoknál. Ennek az az egyszerű oka, hogy Kreipner nem tudta összegyűjteni az összes harc összes veszteségkimutatását.⁷² Az első koalíciós háború egészére 404 halottat, 1657 sebesültet, 1393 foglyot és 23 eltűntet ad meg, ami 3477 főt jelent, de ebből a tényleges létszámcsökkenés 1820 fő.⁷³ A havi táblázatok a 63 hónapból csak

⁷⁰ A Magyarországon felállított tartalékosztályba beosztott újoncok.

⁷¹ A kérdéssel részletese lásd Nagy-L. 2013b.

⁷² Kreipner feltehetően a *Kriegsarchiv* irataiban, esetleg az ő idejében még létező, azóta azonban elvesztett ezrediratokban kutatott. Az *Alte Feldakten*, valamint a *Wiener Hofkriegsrat* anyagaiban fellelhető veszteségadatok azok sporadikus volta miatt – nem minden összecsapásról maradt fenn veszteségjelentés – hasonlóan hiányos eredményeket mutatnak.

⁷³ Kreipner 1900. 223–313. o. összes veszteségadatainak összegzése.

27-re maradtak fent, de az összesített adatok itt 555 halottat, 1066 foglyot és 264 eltüntet adnak meg. Adatsora tehát rendkívül hiányos, elemzésben közvetlenül nem is lehet felhasználni, csupán a primer források egyéves nagy fehér foltjában nyújthat némi támpontot.

A havi táblázatok adatait a fő táblázatokból lehet kiegészíteni. A 63 hónapból 37-re szolgáltat adatot a fő táblázat: 540 halottat, 260 dezertőrt, 14 leszereltet és 1318 egyéb létszámcsökkenést jelez. A két táblázattípus adatait összesíteni, egymás hiányait kipótolni nem lehet, mivel az adatrögzítés napja nem ugyanaz. Ha az 1793 augusztusától háromhavonta kapott fő táblázatból származó adatokat összehasonlítjuk a havi táblázattal, akkor találunk eltéréseket. De ha a két táblázattípus halottainak összegét nézzük az ezt követő 15 hónapra, akkor a havi táblázatok 335 fős és a fő táblázatok 318 fős adata nem mutat jelentős eltérést. Ugyanez a jelenség tapasztalható a szökevények terén is. A hadifoglyok tekintetében nehezebb a helyzet, mivel a fő táblázat egyéb oszlopa a hadifoglyok mellett több más adatot tartalmaz összevonva. A havi táblázatokban a hadifoglyok száma 1796 második felében ugrik hatalmasra. Egészen addig mindössze 43 fő esett hadifogságba az adatolt hónapokban, míg 1796 májusától október végéig 1023. Ehhez jön az ezredtörténet adata, amely szerint Mantovában 681 fő esett fogságba, továbbá 118 beteg maradt az erődben. A két táborig zászlóalj Itáliában legalább 119 halottat, 1022 foglyot, 68 szökevényt és 66 eltüntet veszített, ezenkívül 2 főt szereltek le. Ha ehhez hozzávesszük a Mantovában fogságba esett 799 katonát, akkor 2076 főt kapunk, ami nem tartalmazza az 1796. november elejétől a kapitulációig vívott harcok veszteségeit. Kreipner szerint 1796. július 22-én 1954 szolgálatképes katona alkotta a két táborig zászlóaljat, a havi táblázat szerint július végén 2677 effektív létszámból kerekén 600-an voltak távol, a helyben lévő létszám tehát 2077 fő volt. Kreipner szerint a hiányzó időszakban legalább 144 főt veszített ez az ezred (23 halott, 121 sebesült, ismeretlen számú egyéb). Az időközben felgyógyult, esetleg sebesülten fogságba esett katonákkal együtt az ezred megsemmisülésének ezen adatait helytállónak tarthatjuk.

A veszteségek körének talán legfontosabb kérdése, hogy hányan haltak meg, továbbá hányan nem tértek vissza a fogságba esettek közül. A források mindkét kérdésre csak hiányos, illetve következtetett választ engednek adni.

Bármennyire is bizonyított a havi és a fő táblázatok adatainak részleges kölcsönös időbeli lefedettsége, az elhunytak számának meghatározásánál nincsen más lehetőség, mint ezek egyes felhasználása, de az ezredtörténet hiányos adatsorát is be kell vonni a vizsgálatba. Az elsődleges tehát a havi táblázat adata, amit kiegészítettem a fő táblázatok adataival, majd a még így is hiányzó helyekre az ezredtörténet által jelzett veszteségekkel. Így a teljes időszakra 940 katona halálát kapjuk a két táborig zászlóalj tekintetében, de a halálozási rovat még 1797 novemberében is 239 főt tartalmaz, ami feltehetően a korábbi veszteségek „lekönyvelése” lehet. Fontos ismételten hangsúlyozni, hogy ez a szám csak hozzávetőleges adat, három különféle, más-más időben és céllal készült forráscsoport kényszerű egyesítéséből jobb híján kalkulált szám. Úgy vélem,

hogy a valóságban ennél kicsivel több lehetett a harcban elesett katonák száma, mivel az ezredtörténet adatai érezhetően hiányosak, így a teljes halálozás 1000 fő körül lehetett, akár meg is haladhatta azt. Ez azonban nem csupán a harcban elesetteket, hanem a megsebesült, majd később a kórházban elhunyt katonákat is magában foglalta.

Az adatok ellenőrzésének céljával a tábori zászlóaljok revíziós táblázatából is lehetett adatot számolni. Az 1791 júniusának elején tartott mustrát követően csak 1793 decemberében és 1794 januárjában revíziózták a tábori zászlóaljakat. Az iratok fennmaradási mennyisége miatt a fő táblázatokat érdemes használni összevetésre. Mi az 1791. május elejétől 1794 januárjának végéig tartó adatokat használtunk, tehát mindkét irányban szűk egy hónappal nagyobb intervallummal dolgoztunk. Ebből azonban hiányzik az 1792 augusztusától 1793 júliusáig tartó időszak, amely adatot úgy kapjuk meg, hogy a revíziós táblázatból kivonjuk a fő táblázatok adatait. Ez a halálozás tekintetében (természetesen a gránátoszázadok adatainak leszámításával) Kreipner adatánál 89-cel nagyobb számot ad a fentebb jelzett 12 hónapos időszakra, tehát az ő adatai bizonyíthatóan hiányosak, összességében a legalább 1000 fős halálozási adat helytállónak tűnik a revíziós táblázat adatainak tükrében is.

Az ezred másik két zászlóaljának halálozását nézve arra a meglepő jelenségre bukkanhatunk, hogy az alezredesi zászlóaljról rendelkezésre álló 10 hónapnyi havi táblázatban 115, a 48 hónapnyi fő táblázatban 226, a negyedik zászlóaljról a 27 hónapnyi havi táblázatban 154, a 46 hónapnyi fő táblázatban pedig kerek 300 halottat találunk. A természetes mortalitást jelentősen meghaladó halálozási adatok mögötti okok megfejtését a szakirodalomban nem találhatjuk meg, viszont a primer források elemzése megadja a választ.

A két tábori zászlóalj harci ereje fenntartásának egyik részét a létszámfeltöltés jelentette, amiről alább részletesen esik szó. A másik oldal viszont a harci értékükben csökkent katonák eltávolítása volt. Ez egyrészt jelenthetett azonnali végleges leszerelést, másrészt a még csak félinvalidusnak számító katonák áthelyezését a hátszágban lévő alakulatokba, ahol kiképzési feladatokat kaptak, így tapasztalatukat hasznosíthatták. Az áthelyezések volumenére vonatkozó adatokat a továbbiakban részletezzük. A havi táblázatokban a két tábori zászlóaljból a rendelkezésre álló 27 hónap során az alezredesi zászlóaljba 42, a 4. zászlóaljba 206 katonát helyeztek át. Érkezési oldalon az alezredesi zászlóaljba 10 hónap alatt 292,⁷⁴ a 4. zászlóaljba 27 hónap alatt 228 katona érkezett. Úgy tűnik, hogy a 4. zászlóaljba folyamatosan, havonta akár több tucat, átlagban 10-20 katonát helyeztek át, míg az alezredesi zászlóalj ritkábban, de nagyobb kontingenst kapott. A mortalitás minden bizonnyal ennek tudható be. Bizonyíték erre az alezredesi zászlóalj, amely 1795 februárjában 288 főt kapott a tábori zászlóaljaktól, ezt követően az addigi 3–19 főnyi háromhavi halálozási szám 65, illetve 43 főre ugrott az 1795 januárjától júliusig tartó kétszer háromhavi időszakban. Hasonló adat bontakozik

⁷⁴ Ebből 288 fő 1795 februárjában.

ki a 4. zászlóalj esetében is, ahol egy-egy nagyobb kontingens beérkezését követően azonnal megugrott a halálozási szám.

A tábori zászlóaljak mintegy 1000 halottja mellé a másik két zászlóalj adatait helyezve azt láthatjuk, hogy a 34. gyalogezred teljes halálozási mutatója az első koalíciós háborúban legalább 1600 főre tehető. Ez azonban csak a minimum adat, a valós veszteségek ennél valamivel nagyobbak lehettek. Ebből az 1600 főből az ezredtörténet 404 főt említ harc közben meghaltnak. A valós szám ennél feltehetően valamivel magasabb lehetett, de mivel a nagy ütközetek veszteségeit az ezredtörténet tételesen bemutatja, a különbség nem lehetett jelentős. A meghalt katonáknak feltehetően csak kevesebb mint fele halt meg harc közben, a nagyobb rész feltehetően sebesülést követően a tábori kórházakban, vagy később a hátszágban.

A sebesültek számának megállapításához csak az ezredtörténet adatai állnak rendelkezésre, ami 1657 főt jelez. Ez az adat azonban sokat nem mond, mivel nem tudjuk, hogy a sebesülés milyen mértékben csökkentette az ezred harcértékét, a harcoló katonák számát. A sebesültek nagyobbik része idővel felgyógyult, újra teljes értékű katona lett, a sebesülésben elhunytakat a halottakról szóló számok tartalmazzák. A leszerelt katonák száma viszonylag alacsony. A havi táblázatok szerint a két tábori zászlóaljból 27 hónap alatt 40 főt, az alezredesi zászlóaljból 10 hónap alatt 4 főt, a 4. zászlóaljból 27 hónap alatt 69 főt, a főtáblázatok szerint⁷⁵ a két tábori zászlóaljból 36 hónap alatt 15 főt, az alezredesi zászlóaljból 39 hónap alatt 18 főt, a 4. zászlóaljból 39 hónap alatt 148 főt szereltek le. A források teljessége itt is hiányzik, de az összkép alapján elmondhatjuk, hogy a sebesülteknek mintegy háromnegyede teljes értékű katonaként harcolhatott tovább, elvesztésük csak időlegesen csökkentette az ezred erejét.

Az eltűntek számát tekintve az ezredtörténet mindössze 23 főt ad meg. Ezzel szemben a havi táblázat 27 hónap alatt 264 főt ír ismeretlen körülmények között elveszetteknek. Nyilvánvaló, hogy ezeknek nagyobb része dezertőr volt, hiszen hatalmas a különbség a két adat között. A főtáblázat nem nyújt adatot ebben a kategóriában, mivel az az egyéb oszlop összegében található.⁷⁶

Nagyon fontos hangsúlyt kapott a nyilvántartásban a szökevények, valamint a szökésből önként visszatértek és elfogottak pontos regisztrálása. A rendelkezésre álló adatokat a következő táblázat tartalmazza.

⁷⁵ A főtáblázatok 1796 júliusáig részletezik ezt az adatot, onnantól összefoglalóan az egyéb oszlop tartalmazza a leszerelték számát, amit megbontani nem tudunk.

⁷⁶ Nagy-L. 2013b. 182–187. o.

	Havi táblázat				Főtáblázat			
	Adatolt hónapok	Szökevény	Önként visszatért	Elfogott szökevény	Adatolt hónapok	Szökevény	Önként visszatért	Elfogott
Tábori zászlóalj	27	293	154	0	37	263	46	52
Alezredesi zászlóalj	10	7	19	8	48	191	37	33
4. zászlóalj	27	65	60	0	46	95	5	74
Összesen		365	233	8		549	88	159

2. táblázat: A 34. gyalogezred szökevényeinek nyilvántartása az 1. koalíciós háború idején

A szökevények a 18. század dinasztikus háborúiban komoly gondot okoztak a hadvezetésnek. Francia és porosz oldalon magyar huszárezredeket állítottak fel, amelyek utánpótlását nagyrészt dezertőrökből oldották meg.⁷⁷ Az adatokból viszont az látszik, hogy a századvégi első koalíciós háborúban a szökések száma lényegesen lecsökkent, az érdemben nem befolyásolta az ezred harcckészségét. Az amúgy sem nagy szökésszámot az önként visszatérők és elfogottak tovább csökkentették. Olyannyira alacsony ez a szám, hogy akár még hitelességét is megkérdőjelezhetnénk, ha ezt bármilyen forrással alá tudnánk támasztani. Mindenesetre az effektív állományban lévők és a helyben jelen lévők közötti különbség, tehát az elvezényelt és hiányzó állomány véleményem szerint lehetőséget adhatott némi kozmetikázásra. Ezen belül a hiányzó állomány, amely tartalmának pontos ismertetését a szabályzatokban sehol sem találjuk, az egységétől távol lévő, ismeretlen helyen tartózkodó katonákat jelenti, akik akár szökevények is lehettek.

A veszteségek utolsó csoportjaként a hadifogságba esett katonákat kell megvizsgálni. A kérdést részben fentebb már érintettük, így most két új, korábban kevésbé hangsúlyozott tényt kell rögzíteni. Az egyik, hogy nem minden fogságba esett katona maradt az ellenségénél. Erődök kapitulációja során szokásos eljárás volt, hogy az őrség leteszi a fegyvert, de szabadon távozhat, viszont nem harcolhat egy meghatározott ideig (általában egy évig) a franciák ellen, csak akkor, ha elegendő számú francia fogoly elengedésével ki tudják őket váltani. A 34. gyalogezreddel éppen ilyen eset történt Mantovában: a katonákat szabadon engedték, de csak kiváltás, vagyis ugyanakkora számú francia hadifogoly elengedését követően harcolhattak ismét a franciák ellen. Károly főherceg arra adott utasítást, hogy a kiváltott katonák ezredük tagjai legyenek, hogy minél előbb újjá lehessen alakítani az egységet. Ez hamarosan, 1797 áprilisának folyamán meg is történt. Tehát a fogságba esett katonák jelentős része nem maradt fogságban. A másik lehetőség, hogy a foglyokat becsületszóra (parolára) elengedték, hogy kiváltásig nem

⁷⁷ A szökevények mellett a törökországi Rákóczi-emigráció is fontos forrást jelentett elsősorban Franciaország számára. Tóth 2015. 27–29., 45. o.

harcolnak a franciák ellen,⁷⁸ vagy a foglyok ki is válthatták magukat. Ezek a kategóriák a havi táblázatokban egy oszlopban szerepelnek.

A 34. gyalogezred havi táblázataiban a két tábori zászlóalj 27 hónapjában 1051 foglyot (ebből az itáliai hadszíntérre érkezés előtt mindössze 44-et) és 156 hadifogságból visszatérőt (ebből 21-et az itáliai hadszíntérre érkezés előtt) találunk. Az itáliai hadszíntéren Mantova előtt 1007 foglyot és 135 visszatérőt regisztráltak 1796 októberének végéig. Ha ehhez hozzátesszük a Mantovában fogságba esett 799 főt, akkor 1850 foglyot kapunk, amihez még a nem adatolt időszak veszteségei is hozzáadódnak. A Mantovában betegen maradt katonákon kívül a kivonuló 681 főt biztosan kiváltották, továbbá még ismeretlen számút a nem adatolt hónapokban. Mindenesetre az a tény, hogy 1797 áprilisának végén a két tábori zászlóalj és a negyedik zászlóalj összesen 2519 helyben lévő, 2423 szolgálatképes katonával rendelkezett (a 4. zászlóalj 1797. február végén 459 helyben lévő és 270 szolgálatképes katonát számlált) azt mutatja, hogy az Itáliában Mantova előtt fogságba esettek közül is nagyon sokat kiváltottak. A szórványos adatok tükrében szinte lehetetlen megbecsülni, hogy a harcselekmények lezárultáig mekkora katonatömeg esett fogságba – és maradt tartósan távol. Annyi bizonyos, hogy a foglyok száma legalább 2640 főre rúgott, de ebből legalább 972, valamint még jelentős számú, akár 1000 főt is meghaladó kontingens visszatért, hiszen enélkül nem lehetett volna olyan hamar akkora létszámmal újjászervezni az ezredet. A tartósan fogságba esettek száma nagyon óvatos becslés szerint nem haladhatta meg az 1000 főt.

A 34. gyalogezred első koalíciós háborúban elszenvedett veszteségeit összegezve négy tényezőt: a halottakat, a szökevényeket, az eltűnteket, valamint a hadifoglyokat kell számításba venni. Mivel mindegyik tényező adatolása hiányos, ezért az összegzés ezekből csak nagyon hozzávetőleges lehet. A halottak 1600, a szökevények mintegy 800, az eltűntek 300, végül a hadifoglyok legfeljebb 1000 fős adata együtt 3700 főt jelentett. Ehelyütt is hangsúlyozni kell, hogy ez a szám csupán a fellelhető adatok segítségével végzett becslés eredménye. Ez az adat összecseng a 4800-5000 körüli újonclétszámmal, hiszen a fennmaradó mintegy 300 főből kétszázat biztosan másik egységhez helyezték át, miközben az ezred helyben lévő állománya kicsivel több, mint 1000 fővel számlált több katonát a vizsgált időszak végén, mint annak elején.

A 34. gyalogezred négy zászlóalja közül csak kettő teljesített frontszolgálatot a háború során. Az alezredesi zászlóalj Galíciában állomásozott, a 4. zászlóalj ugyan a hadszíntérre vonult, de harcba nem került. Az ezred teljes előírt létszáma 4283 főt tett ki, ebből a franciák ellen bevetett két tábori zászlóaljnak 2356 főből kellett állnia. Ezzel szemben a 3700 fős összveszteség igen jelentősnek mondható. Ha azonban csak az emberéletben esett kárt nézzük, amire a források a legbiztosabb adatokat adják, így meghatározásuk is a legbiztosabb lábon áll, akkor viszont – túl azon, hogy minden egyes erőszakkal kioltott emberélet szörnyű veszteség – önmagában nem tűnik túlságosan

⁷⁸ Így szabadult ki Kisfaludy Sándor a francia fogságból. Lásd *Kisfaludy* 1962. 147. o.

magasnak az 1600-as szám. Fontos hozzáfűzni, hogy a 34. gyalogezred nem tartozott a legtöbbet harcoló alakulatok közé, veszteségei az itáliai hadszíntéren ugrottak meg óriási mértékben, azelőtt viszonylag alacsonyak voltak.

A harcoló csapatok kiegészítése

A Habsburg Birodalom hadrendszere már a 18. század első felében eljutott arra a szintre, hogy felismerje a háború idején a hátországban történő kiképzés fontosságát. A 17. században az ezredek télen újoncoztak, majd kiegészítés nélkül harcolták végig a hadjáratot. Az első rendelkezés, amely az állandó hadkiegészítés irányába mutatott, az ún. *Auctions-Compagnien* 1727-es felállítása volt. Ezek az ezredek 4. zászlóaljjaiként, kiképző-alakulatokként működtek, azonban nem maradtak hosszú életűek, még abban az évben beolvastották az ezredekbe.⁷⁹ A következő rendelkezés az állandó toborzás bevezetése volt 1748-ban. Ez alapján az ezred állomáshelyén állandóan toborozhatott, tehát nem csak az uralkodó által meghatározott hónapokban.⁸⁰

A legfontosabb rendeletet Mária Terézia 1753-ban adta ki, amellyel 24 000 fős tartalékot hozott létre.⁸¹ Ez a harcoló katonák gyors pótlását tette lehetővé anélkül, hogy újabb tömegeket emelt volna ki a termelésből.

Három év múlva Daun új gyalogezred-szervezetében megjelent a helyőrségi zászlóalj (*Garnisons-Bataillon*), amely a nevében rejlő feladaton túl az újoncok kiképzését is végezte. Amíg azonban a tartalék felállítása nem vonatkozott Magyarországra, az új ezredszervezet minden ezredre, így a magyarokra is érvényes volt, ezzel a birodalom egészében egységes kiképzési rendszert hozott létre. Maguk a helyőrségi zászlóaljak hiába vonultak a harctérre már a hétéves háború első éveiben, helyettük *Depositorie* néven egy-egy keretet hoztak létre, amelynek csak kiképzési feladata volt.⁸² Az elv megmaradt a Lacy-féle 1764-es ezredszervezetben is, azzal a különbséggel, hogy az addigi helyőrségi zászlóalj az alezredesi megjelölést kapta, de feladata változatlan maradt.

A birodalom jelentős részében 1771 és 1781 között bevezették az összeírási rendszert, ami még fontosabbá tette az alezredesi zászlóaljakat.⁸³ A török háború idején a harctérre rendelt alezredesi zászlóaljak helyett a hadsereg létszámszabályzatának megfelelően tartalékosztályokat állítottak fel a kiképzési feladatok ellátására.⁸⁴ A magyar ezredeknel a tartalékosztályt 1788-ban kétosztályos 4. zászlóaljja bővítették, amely kiképzési és helyőrségi feladatot látott el.⁸⁵ Az első koalíciós háborúban tehát a magyar gyalogezredeknel a tulajdonosi, ezredesi és alezredesi zászlóalj harcoló

⁷⁹ *Wrede* 1898. Bd. I. 38. o.

⁸⁰ Uo. Bd. I. 98. o.

⁸¹ Uo. Bd. I. 99. o.

⁸² Uo. Bd. I. 40–41. o.

⁸³ Uo. Bd. I. 101. o.

⁸⁴ ÖMBSch 1794. 3–4. o.

⁸⁵ *Wrede* 1898. Bd. I. 44. o.

alakulatnak számított, a 4. zászlóalj kiképzőnek. 1797 elején aztán rákényszerültek a 4. zászlóalj hadszíntérre vezénylésére is, ezek helyén viszont tartalékosztályokat állítottak fel, amelyek átvették a kiképzési feladatokat.

A 34. gyalogezred ezredtörténete minden év részletezése végén külön feltünteti a tábori zászlóaljához küldött kiegészítő-transzportokat, de amint a levéltári adatok bizonyítják, korántsem az összeset. Kreipner 1792-ben három transzportról tud. Február 12-én az alezredesi zászlóalj 29 altisztet és 250 legényt küldött. Augusztus 11-én Egert hagyta el egy transzport 324 fővel. A szerző nem jelzi, hogy a csehországi vagy a magyarországi Eger-ről van szó. Feltételezésem szerint előbbiről, mert a 4. zászlóalj Székesfehérváron állomásozott, az attól keletre lévő magyar Eger nem lenne logikus irány, miközben a cseh Eger fontos tranzitállomás volt. A harmadik, 1153 fős transzportot szeptember végén Bydeskuhty őrnagy vezette, melyből 340 fő az ezredhez tartozott.⁸⁶

A fő- és a havi táblázatokból a következő kép bontakozik ki. A havi táblázat szerint a 4. zászlóalj februárban 316 főt küldött, a főtáblázat február és április között 303, májustól júliusig 364 főt jelez, továbbá február és április között 256-an kerültek át az alezredesi zászlóaljtól. A tábori zászlóaljba május és július között 563 fő érkezett, tehát a Kreipner által is írt alezredesi zászlóaljtól érkező kontingens, valamint a 4. zászlóalj első, 303, illetve 316 fővel jelzett kontingense. 128 fő május és július között az alezredesi zászlóaljba érkezett meg. A tábori zászlóaljba később érkező katonákról már nincsen adat a hiányzó táblázatok miatt. Az év hátralevő részéről nem maradtak fent táblázatok, csupán annyit tudunk, hogy az alezredesi zászlóalj novembertől 1793 februárjáig nem küldött transzportot a frontra. Kreipner második és harmadik transzportja így levéltári adat nélkül maradt, de nem zárom ki, hogy ugyanarról a kontingensről szól, hiszen a Csehországot elhagyó menet másfél hónap alatt érhetett Németalföldre, ha a szeptember végi időpont az érkezést jelenti. Ebben az esetben a 4. zászlóalj második transzportjáról van szó, amelyhez esetleg az alezredesi zászlóaljból küldött kisebb kontingens csatlakozott. Sajnos a főtáblázatokból a küldés irányát nem látjuk, arra csak következtetni tudunk. A következtetést nehezítheti, hogy a frontra többhavi menettel érhettek ki a transzportok, míg Galícia és Magyarország között akár tárgyónapon belül is megérkezhettek, így nagyon nehéz követni az egyes kontingenseket. További nehézséget jelent, hogy egy adott transzport katonáit mikor „könyvelték le” a létszámonyilvántartásban.

A második háborús évben, 1793-ban Kreipner szerint négy kiegészítő-transzportot küldött a 4. zászlóalj a tábori zászlóaljknak: március 14-én 211, március 15-én 300, április 11-én 387, október 4-én 200 főt. Ezenkívül Pestről július 1-jén indult egy 500 fős transzport a 34. és a 37. gyalogezredek számára Toperczer őrnagy vezetésével.⁸⁷ Sajnos

⁸⁶ Kreipner 1900. 232. o. – Az ezredtörténet nem írja, hogy a szeptember végi időpont az indulást vagy az érkezést jelenti-e.

⁸⁷ Uo. 251. o.

az első három kontingensről nincs kontrolladatunk, viszont a nem egészen egy hónap alatt küldött közel 900 fő nagyon soknak tűnik még akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy az 1792. évi 6. törvénycikk értelmében bevonultatott 5000 újoncból az ezredre arányosan mintegy négyszáz juthatott. A tábori zászlóaljok október folyamán a 4. zászlóaljtól 53 katonát kaptak, miközben ugyanekkor másik ezredtől 153-at. Ez nem lehetett más, mint a Toperczer-oszlop, mivel augusztus és szeptember folyamán más jelentősebb kontingens nem érkezett. A Kreipner által utolsóként említett transzport valós létét az iratok nem igazolják, sem a háterszági zászlóaljok kimeneti, sem a tábori zászlóaljok bemenő oldalán nincs adat jelentősebb mozgásról.

Az 1794-es évből Kreipner három transzportot ismer: februárban 200, május derekán ismeretlen számú, szeptemberben 169 fő indult a 4. zászlóaljból Németalföldre.⁸⁸ A valóság azonban ennél összetettebb volt. A 4. zászlóalj februárban valóban útnak indított egy 201 fős kontingenst, amely májusban érkezett a tábori zászlóaljakhoz, míg májusban⁸⁹ 450 főt, melyből 200 fő a tábori zászlóaljakhoz ment (augusztusban érkezett meg), 250 fő az alezredesi zászlóaljhoz (még július előtt megérkezett). Augusztus és október között 327 fő indult (ez lehet Kreipner szeptemberi transzportja), amely 1794 novembere és 1795 januárja között érkezett meg, azonban nem teljes számban. A főtáblázat egyéb oszlopában 210 fő szerepel, ebből nem tudjuk a transzport létszámát azonosítani, így Kreipner 169 fős adata akár pontos is lehet. A fennmaradó mintegy 150 katona feltehetően más ezredbe került, vagy a Condé erődjét védő, majd ott fogságba esett csoportba olvadt bele.

Az ezredtörténet 1795-ben március 9-ei indulással ismer egy 992 fős transzportot, amely ezredünk mellett a 14. (Klebek-), az 50. (Stain-) gyalogezredek, valamint az O'Donell szabadcsapat számára szállított katonákat. Emellett egy furcsa cseréről is értesülünk. Kreipner szerint ugyanis decemberben a tábori zászlóaljak 186 főt kaptak a 31. gyalogezred 4. zászlóaljától, cserébe a saját 4. zászlóaljnak az 52. (Antal főherceg-) gyalogezred részére kellett 200 főt küldenie.⁹⁰

A levéltári források ebben az esetben is hiányosak. A havi táblázatok közül a 4. zászlóaljnál az 1794 novembere és 1795 áprilisa közöttiek maradtak meg. Ezekben egy januári 104 fős és egy márciusi 100 fős, tábori zászlóaljakba indított kontingens található. Ezt megerősíti a főtáblázat is. Utóbbiban május és július között 107, augusztus és október között 132 fő kiküldését regisztrálták. Beérkezési oldalon a főtáblázatokban május és július között találunk 311 főt. A havi táblázatok a tábori zászlóaljakról csak májustól októberig vannak, ezekben az szerepel, hogy júniusban és júliusban 101–101, októberben 98 fő érkezett. Tehát a havi táblázatból mintegy 100 fő megérkezése hiányzik, ami feltehetően ismét a két táblázattípus adatfelvételi ideje közötti különbséget mutatja:

⁸⁸ Kreipner 1900. 269. o.

⁸⁹ A májusi indulást a Németalföldre történő augusztusi megérkezés miatt valószínűsíthetjük.

⁹⁰ Kreipner 1900. 281. o.

a még április–május folyamán megérkezett kontingens a főtáblázatba bekerült, a haviba nem. (Ez lehetett a márciusban indult, Kreipner által is említett csapat.) Az utazással töltött idő jelentősen rövidült, mert a harctér ekkor már nem Németalföldön, hanem a Rajna mentén húzódott, ami egy hónappal csökkentette a beérkezési időt. A januárban indított 104 fő beérkezését nem tudjuk regisztrálni.

A Kreipner által jelzett, 31. (Benjovszky-) gyalogezredtől érkezett kontingenst nem tudjuk bizonyítani. A főtáblázat szerint a 31. gyalogezred Erdélyben lévő alezredesi zászlóaljja 1795 augusztusa és októbere között 406 főt küldött ki, de nem más ezredbe, hanem a Galiciában állomásozó ezredesi zászlóaljba. A táborig zászlóalj bemeneti oldalán 1795 novembere és 1796 januárja között mintegy 100 főt találunk (az egyéb oszlop 135 főt ír), ami az 1795 októberében a 4. zászlóaljból felkerekedő 98 fő lehetett. A más ezrednek adott katonák esetében azonban Kreipnernek igaza lehet, mivel a főtáblázat szerint 1795 novembere és 1796 januárja között 206 főt indítottak útnak a 4. zászlóaljtól, akiknek beérkezését nem tudjuk regisztrálni az ezrednél. Ennek oka lehet a források hiánya, de a más ezredbe való áthelyezés is. Az 52. (Antal főherceg-) gyalogezredbe 1796. január végéig mindenesetre nem érkezett áthelyezéssel ekkora kontingens.⁹¹

A következő, 1796-os évben Kreipner két transzportról ír: júliusban Sztrázsay György alhadnagy vezetése alatt 542, decemberben Cornister főhadnagy irányításával pedig (Splényi-gyalogezredből) 303 fő ment a hadszíntérre, de ezek már nem érték el a táborig zászlóaljakat, szerinte ezekből állították fel az ideiglenes zászlóaljat Provera tábornok hadtestében.⁹² Ezzel szemben az iratok más adatokat tartalmaznak. A 4. zászlóalj folyamatosan küldte a transzportokat: májusban 100 főt más ezredbe, júliusban 101-et, szeptemberben 357-et, októberben 250-et a táborig zászlóaljakba. Ezek bemeneti oldalán májusban 101, júliusban 101, szeptemberben 350, októberben 240 fő szerepel. Tehát a májusi transzport is a táborig zászlóaljakhoz érkezett meg. Sztrázsay júliusi oszlopa ezek szerint más ezredeknek is vitt katonákat. Nem tudjuk értelmezni Kreipner azon adatát, hogy nem érték el a táborig zászlóaljakat a kiegészítések, mivel az iratokban ennek ellenkezője szerepel. A főtáblázatokból⁹³ egészen a 4. zászlóalj 1797. februári elindulásáig követhetjük az utánpótlások sorát: októberre 376 főt,⁹⁴ novemberre 336-ot, decemberre 340-et írtak. Valószínű, hogy ezek már tényleg nem érték el az ezredet, így szolgálhattak az ideiglenes zászlóalj felállítására. Mindenesetre a források hiánya miatt ezen három utolsó transzport beérkezését nem tudjuk igazolni, Kreipner adatát csak az 1797.

⁹¹ Az viszont gyanús, hogy a fronton lévő ezred az adatok szerint 403, a rendek által kiállított újoncot kapott. Ezt a hátszágban álló kiképzőegységnek kellett volna kapnia. Az ezredtörténet szerint ekkoriban kapott kiegészítő-transzportot az Itáliában harcoló ezred, de ennél többet nem tudunk meg. *Geschichte* 1871. 129. o.

⁹² *Kreipner* 1900. 302. o.

⁹³ Ezek már csökkentett oszlopszámú főtáblázatok, amelyek egyéb oszlopában találjuk az áthelyezteteket is beolvasztva. A szövegben az egyéb oszlop teljes értékét adom meg, a transzportok létszáma ennél biztosan kevesebb volt.

⁹⁴ Ez ellentmond a havi táblázat 250 fős adatának, de ez ismét az eltérő adatfelvételi időpontból adódhat.

februári fő táblázatban az Itáliai Hadseregben jelzett csapattörédek támaszthatja alá, ami feltehetően az év végi transzportokból állt össze.

A harcoló csapatok létszámfeltöltésének végére érve érdemes összevetni a transzportok létszámát és gyakoriságát a tábori zászlóaljok létszámadataival, veszteségeivel és harcbevételének adataival, valamint a rendelkezésre álló újoncokkal. A sok adatot elemezve azt láthatjuk, hogy leginkább az általános hadi helyzet befolyásolta a harcoló erő növelését. Fontos volt még a rendelkezésre álló újoncok száma, a legkevésbé az ezred veszteségei számítottak. A harcoló csapatoknál ugyanis alkalmazhattak létszám-ki-egyenlítést, ami azt jelentette, hogy a nagyobb veszteségeket szenvedett, alacsonyabb létszámú egységeket másik, nagyobb létszámúból töltötték fel, valamint a kikerült transzportokat is átirányíthatták. Ezeket nagyon nehéz a források alapján követni, mert a fő táblázatokban ezt nem lehet látni, a havi táblázatok pedig sajnálatosan csak kis arányban maradtak fent.

Konklúzió

A fentiek alapján az első koalíciós háború, illetve a teljes 1792 és 1815 közötti háborús periódus létszámviszonyait, veszteségeit kutatni nehéz, módszertanilag pontosan meghatározandó, de nem lehetetlen feladat. A hadsereg adminisztrációs rendszere pontos nyilvántartást vezetett a létszámokról, egészen a személyügyi szintig ellenőrizhető módon. Az egyes forráscsoportok fennmaradása az első koalíciós háború időszakában meglehetősen hiányos, így a pontos adatok meghatározása lehetetlen. A forrástípusok átjárhatósága – elsősorban az adatfelvételi határnapok ismeretlensége miatt – rendkívül korlátozott.

A vizsgálatok alapját az ún. fő táblázatok, a teljes hadsereg tekintetében egységes szempontrendszert követő, több szinten összesített létszámjelentések képezik. A fő táblázatok hiányait részben a létszámnyilvántartási rendszer közép- és alsó szintű táblázataival, valamint a személyügyi nyilvántartás összegző táblázataival lehet kiegészíteni. Értékes forrást jelentenek az ezredtörténetek adatai, mivel ezek részben ma már fellelhetetlen forrásokra, illetve a tábori iratokból kigyűjtött adatokra támaszkodnak.

A forrásadottságok az első koalíciós háború időszakában messze a legrosszabbak. A francia háborúk ezt követő éveiben a fő táblázatok fennmaradási aránya – az 1805-ös háború időszaka iratanyagának teljes hiányát leszámítva – szinte komplett, a második koalíciós háborúból két hónap hiányzik, az 1805-ig tartó békeidőszakból három, 1806 februárjától pedig teljes a kollekció. Az 1790-es évek fő táblázataiban előfordul, hogy egy-egy hadsereg vagy főhadparancsnokság hiányzik, de ezt követően már teljesebb az adatsorok.

A módszertani probléma elsősorban – túl a források fennmaradásának esetlegeségén és a forrástípusok különbözőségén – abból adódik, hogy az adatok közül hiányoznak a sebesültekre és a hadifoglyokra vonatkozóak, pontosabban más adatokkal

összevonva találhatóak meg, így nem mutathatóak ki közvetlenül. Tanulmányomban kidolgoztam azt a módszert, amellyel kiszűrhető az adatokból azon katonák száma, akik fogságba estek és onnan nem tértek vissza. Az egyes adatok pontos tartalmi körülírása és azok változásainak elemzése lehetőséget nyújt arra, hogy legalább hozzávetőlegesen meg tudjuk határozni a hiányzókat. Ezek pontosítása csak a hiányzó források fellelésével lehetséges.

A tanulmány másik fontos megállapítása a példaegységre, a császári-királyi 34. gyalogezredre vonatkozik. Az ezrednek két zászlóalja a kezdetektől fogva aktívan harcolt a franciák ellen, és bár 1797-ben Mantovában fogságba esett, a kapitulációs okmány értelmében szabadon engedték őket. Az alezredesi zászlóalj végig Galíciában állomásozott, a 4. zászlóalj a hadkiegészítési körzetben maradt, csak 1797 elején vezényelték a hadszíntérre, de harccselekményekben nem vett részt. Az ezred a gránátososztály nélkül 1792 áprilisának végén összesen 2839 katonából állt (tulajdonosi és ezredesi zászlóalj: 1658 fő, alezredesi zászlóalj: 751 fő, 4. zászlóalj: 430 fő). A háború időtartama alatt az ezred 4800–5000 fő közötti újoncot kapott, 1600 katona meghalt, 800 elszökött, 300 eltűnt, 1000 fogságba esett. A háború végén az ezred 3668 főt (tulajdonosi, ezredesi, 4. zászlóalj: 2156 fő, alezredesi zászlóalj: 1201 fő, tartalékosztály: 311 fő), egy hónappal később, 1797 novemberének végén 3929 főt (tulajdonosi, ezredesi, 4. zászlóalj: 2320 fő, alezredesi zászlóalj: 1212 fő, tartalékosztály: 397 fő) számlált.⁹⁵ A veszteség tehát bőven meghaladja az ezred háború kezdetén regisztrált létszámát. Az ezred veszteségeit összességében jelentősnek nevezhetjük, viszont az emberéletben esett közvetlen kár ennek csupán a felénél valamivel kisebb részét teszi ki.

Az adatokat összevetve az első koalíciós háború egészéről írt tanulmány adataival,⁹⁶ azt látjuk, hogy rendi⁹⁷ területek vonatkozásában az újoncok tizenhatoda-huszada, a halottak tizenkettőde, a dezertőrök közel tizede, a hadifoglyoknak pedig huszada került ki az ezredből. Ezek az arányok nagyságrendileg megfelelnek az ezred létszámának, valamint a harcokban betöltött szerepének. Az egyedüli meglepően kiugró adat a dezertőrök magas aránya a többi kategóriához képest. Különösen figyelemreméltó ez a fogságba esettekkel összevetve, mert az ezred Itáliában 1796-ban és 1797-ben lényegében megsemmisült. A dezertálás és a fogságba esés között viszont főként csak az akarat illetve a kényszer a különbség, a végeredmény – a katonának az ellenség hatalmába kerülése – többnyire megegyezik.⁹⁸ Mivel az erődök kapitulációja rendezetten ment végbe és

⁹⁵ A veszteségeknél az 1797. november végi adatokat vettem számításba, mert az adatokból úgy tűnik, hogy legalább eddig eltartott az 1796–1797-es harcok veszteségeinek adminisztratív rendezése.

⁹⁶ Az első koalíciós háború időszakára vonatkozóan a magyar gyalogos- és huszárezredek teljes veszteségét 23 000 halottban, 9000 dezertőrben és 20 000 hadifogolyban állapítottam meg. Nagy-L. 2016. 343. o.

⁹⁷ A magyar Szent Korona országai területe a Katonai határőrvidék nélkül.

⁹⁸ A dezertálás fogalmába beletartozik, ha a katona nem megy át az ellenséghez, hanem csak elhagyja a csapatát. Ebből a kategóriából az elfogottakat a főtáblázatok *attrappiert* rubrikájában tartották számon. Tehát a képet tovább bonyolítja, ha tekintetbe vesszük a nem ellenséghez szökött dezertőröket is.

általában a védőőrség elengedésével járt, legtöbb esetben egyéves moratóriummal, vagy kiváltásig történő nem harcolással, a dezertálások és fogságba esések arányának további tisztázását látom szükségesnek olyan egység esetében is, amely nem vett részt a hatalmas veszteségeket hozó, kaotikus 1796–1797-es itáliai hadjáratban. Az adatok alapvetően tehát alátámasztják az első koalíciós háborúra vonatkozó kutatások eredményeit. A megállapítások a 34. gyalogezred mikrotörténeti megközelítésű vizsgálata alapján legfeljebb némi korrekcióra szorulnak, de alapjaiban helytállóak bizonyultak.

A 34. gyalogezred létszámadataiból, újoncaiból, veszteségeiből nem lehet közvetlen, különösen nem pontos következtetést levonni a császári-királyi hadsereg teljes magyar kiegészítésű részének veszteségeire, de még a gyalogezredekre sem. Az azonban egyértelműen látszik, hogy szó sem lehetett százezres nagyságrendű veszteségről. A magyar (és erdélyi) rendi területekről kiállított 11 gyalogezred és 9 huszárezred vesztesége az első koalíciós háború során nagyságrendileg a százezres szám felét érthette el, az emberéletben esett kár pedig a negyedét.⁹⁹ Ez a veszteség demográfiailag semmiképpen sem nevezhető jelentősnek.¹⁰⁰

A francia háborúk teljes, 1792 és 1815 közötti periódusát tekintve a magyar csapatok veszteségét elsősorban a létszámnyilvántartási rendszer forrásainak segítségével lehet feltárni. Minden egyes magyar egység jelen tanulmányhoz hasonló mélységű kutatása messze túlmutat még egy jelentősebb kutatócsoport lehetőségein is, különösen abban az esetben, ha az adott egységnek nincs megírt története, hiszen jelen esetben Julius Kreipner kiváló munkája mentesített a tábori iratanyag részletes feltárása alól, néhány szűrőpróbaszerű ellenőrzés elegendő volt az ezredtörténet adatainak vizsgálatára. A határőrezredek létszámváltozásainak feltárása sajátos módszertant igényel, tekintettel a Katonai határőrvidék hadkiegészítési rendszerére és a határőregységek 1790-es években történt összevont zászlóaljakban való bevetésére. A magyar legénységű szabads csapatok esetében a helyzet annyival még nehezebb, hogy a legénység összetételét is vizsgálni kell, ami újabakkal növelheti, vagy akár csökkentheti is a vizsgálandó egységek számát. Az egységekre vonatkozó iratanyag önmagában is jelentős mennyiségű, mintegy 12 000 dobozt tesz ki, szórványosan a 18. század ötvenes-hatvanas éveitől kezdődően 1820-ig bezárólag, aminek legalább harmada magyar vonatkozású.

⁹⁹ Nagy-L. 2016. 343. o.

¹⁰⁰ Nagyon fontos, hogy pontosan meghatározzuk a területet, amelyre az adat vonatkozik, valamint rögzítsük az adat tartalmát. Tehát azt a kijelentést, miszerint „A Magyarország története már említett ötödik kötete a magyar veszteségeket – becslés alapján – összesen 120 000–150 000 főre teszi. Szerintünk a 150 000 ember nem felső, hanem alsó határa a magyar korona országai 1792 és 1815 közötti háborús veszteségeinek” (Liptai – Borus 1984. 443. o.), nem lehet pontosan értelmezni. Beleérhető-e ebbe a Katonai határőrvidék? Benne vannak-e ebben a sebesültek? De vajon, ha egy katona több alkalommal sebesült meg, akkor jogos-e mindannyiszor beszámítani? Benne vannak-e azok a foglyok, akiket kiváltak, vagy megszöktek? Benne vannak-e azok a szökevények, akik visszatértek az egységükhöz, vagy akiket elfogtak? Ha minden kérdésre igen a válasz, akkor az adat akár még alacsony is lehet, de semmiképpen nem jelenti a valós veszteséget, emberéletben esett kárt. Bármilyen más értelmezés esetén a számot túlzónak találom.

Ekkora mennyiségű iratanyag feldolgozása nyilvánvalóan irreális elvárás, különösen tudva azt, hogy még így is csak töredékes adatokhoz juthatunk. Ugyanakkor a központi létszámnilyvántartási rendszer iratanyaga már belátható mennyiségű, feldolgozása megközelítően pontos képet adhat az újoncok, veszteségek és létszámok meghatározásához, amit jelen tanulmány adatai alátámasztanak.

BIBLIOGRÁFIA ÉS RÖVIDÍTÉSEK

- Bánlaky* 1941. *Bánlaky József*: A francia háborúk időszaka, 1792–1815. Budapest, 1941.
- Berkó* 1943. *Berkó István*: Súrlódások az újoncozásnál az 1792–97. évi háború alatt. *Hadtörténelmi Közlemények*, 44. (1943) 1. sz. 138–158. o.
- Criste* 1903. *Criste, Oskar*: Die österreichische Truppen-Aufstellung gegen Preussen und Polen, 1790. *Mittheilungen des K. und K. Kriegs-Archivs*, Dritte Folge, Bd. II. Wien, 1903. 1–156. o.
- Criste* 1904. *Criste, Oskar*: Kriege unter Josef II. Wien, 1904.
- Geschichte 1871. Geschichte des k. und k. 52. Linien-Infanterie-Regiments, Erzherzog Franz Karl. Wien, 1871.
- Horsetzky* 1914. *Horsetzky, Adolf von*: Kriegsgeschichtliche Übersicht der wichtigsten Feldzüge in Europa seit 1792. Wien, 1914.
- Kisfaludy* 1962. *Kisfaludy Sándor*: Napló és francia fogságom. Budapest, 1962.
- Kreipner* 1900. *Kreipner, Julius*: Geschichte des k. und k. Infanterie-Regimentes Nr. 34 für immerwährende Zeiten Wilhelm I. Deutscher Kaiser und König von Preussen 1733–1900. Kaschau, 1900.
- Lázár* 2006. *Lázár Balázs*: Mantova visszafoglalása a második koalíciós háború idején. 1799. július 5–július 30. *Hadtörténelmi Közlemények*, 119. (2006) 2. sz. 415–457. o.
- Lázár* 2013. *Lázár Balázs*: Krajovai és topolyai báró Kray Pál tábor-szernagy katonai pályája. Budapest, 2013.
- Lázár* 2015. *Lázár Balázs*: A Magyar Királyság katonasága a Habsburg Birodalom hadseregében (1741–1815). In: Magyarország Hadtörténete. III. k. Szerk. *Hermann Róbert*. Budapest, 2015. 41–114. o.
- Lázár* 2021. *Lázár Balázs*: Az Udvari Haditanács és a Habsburg Birodalom katonai irányítási rendszere (1556–1848). In: A magyar hadügyi igazgatás története (1526–1990). Szerk. *Hermann Róbert*. Budapest, 2021. 89–128. o.

- Liptai – Borus* 1984. Magyarország hadtörténete. I. k. Főszerk. *Liptai Ervin*. Szerk. *Borus József*. Budapest, 1984.
- Mályusz* 1926. *Mályusz Elemér*: Sándor Lipót főherceg nádor iratai, 1790–1795. Budapest, 1926.
- Nagy-L.* 2013a. *Nagy-L. István*: A császári-királyi hadsereg, 1765–1815. Szervezettörténet és létszámviszonyok. Pápa, 2013.
- Nagy-L.* 2013b. *Nagy-L. István*: A császári-királyi hadsereg létszám-nyilvántartási rendszere és ennek magyar vonatkozású iratai a francia háborúkban, 1792–1815. *Levéltári Közlemények*, 84. (2013) 175–209. o.
- Nagy-L.* 2016. *Nagy-L. István*: Magyar csapatok részvétele, újoncai és veszteségei az első koalíciós háborúban, 1792–1797. *Hadtörténelmi Közlemények*, 129. (2016) 2. sz. 315–350. o.
- ÖMBSch 1794. Das Österreichische Militär betreffende Schriften. Bd. 3. Enthält das Stand- und Verpflegs-Regulament der ganzen K. K. Armee. Frankfurt–Leipzig, 1794.
- ÖStA KA
AFA
AFA StDT
AS
HKR
MLST
Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv
Feldakten, Alte Feldakten, Haupttreihe, Akten
Feldakten, Alte Feldakten, Stand- und Dienstabellen
Zentralstellen, Wiener Hofkriegsrat, Sonderreihen, Armee-Schemata
Hofkriegsrat
Personalunterlagen, Musterlisten und Standestabellen der k. k. Armee
- Réfi* 2014. *Réfi Attila*: A császári-királyi huszárság törzsiszti kara a francia forradalmi és a napóleoni háborúk korában (1792–1815). Budapest–Sárvár, 2014.
- Réfi* 2018. *Réfi Attila*: Délszláv huszarak a francia forradalom ellen. A Wurmser-szabadsapat lovasságának létrejötte és önállósodása, 1793–1795. In: *Tanulmányok Ódor Imre emlékére*. Szerk. *Gyánti István – Kult László*. Pécs, 2018. 382–391. o.
- Réfi* 2021. *Réfi Attila*: Hadba szállás magyar módra – az inszurrekció szervezete és irányítása. In: *A magyar hadügyi igazgatás története (1526–1990)*. Szerk. *Hermann Róbert*. Budapest, 2021.
- Tóth* 2015. *Tóth Ferenc*: Egy magyar származású francia diplomata életpályája. Budapest, 2015.
- Vizi* 2012. *Vizi László Tamás*: Magyarország és a francia háborúk. „Franciák Magyarországon, 1809.” konferencia. II. k. Szerk. *Bana József – Katona Csaba*. Budapest–Győr, 2012. 261–277. o.

- Vizi* 2014. *Vizi László Tamás*: „Kövesd példájokat vitéz eleidnek...”
A magyar nemesi felkelés a francia háborúk időszakában,
különös tekintettel Székesfehérvár és Fejér vármegye sze-
repére. Székesfehérvár, 2014.
- Wrede* 1898. *Wrede, Alphons Freiherr von*: Geschichte der k. und k.
Wehrmacht. Bd. I–II. Wien, 1898.
- Zachar* 2004. *Zachar József*: Habsburg-uralom, állandó hadsereg és ma-
gyarság, 1683–1792. Budapest, 2004.

Mellékletek

Fennmaradt főablázatok (ÖStA KA)

- Haupt Stand und Dienst Tabelle [...] vom ersten Februar bis Ende April 1792.
AFA StDT Karton 3717.
- Haupt Stand und Dienst Tabelle [...] vom ersten May bis Ende July 1792.
AFA StDT Karton 3717.
- Haupt Stand und Dienst Tabelle [...] vom ersten August bis Ende Oktober 1793.
AFA StDT Karton 3717.
- Haupt Stand und Dienst Tabelle [...] vom ersten November 1793 bis Ende Januar 1794.
AFA StDT Karton 3717.
- Haupt Stand und Dienst Tabella [...] vom ersten November 1793 bis Ende Januar 1794.
(HKR ügyirat jelzet: 1794-62-1440) AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabelle [...] vom ersten Februar bis Ende April 1794.
AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabelle [...] vom ersten May bis Ende July 1794.
AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabelle [...] vom ersten August bis Ende Oktober 1794.
AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabella [...] vom ersten Februar bis Ende April 1794.
(HKR ügyirat jelzet: 1794-62-2039) AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabella [...] vom ersten May bis Ende July 1794.
(HKR ügyirat jelzet: 1795-62-255) AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabella [...] vom ersten August bis Ende Oktober 1794.
(HKR ügyirat jelzet: 1795-62-517) AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabelle [...] vom ersten November 1794 bis Ende Januar 1795.
AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabelle [...] vom ersten Februar bis Ende April 1795.
AFA StDT Karton 3718.

- Haupt Stand und Dienst Tabelle [...] vom ersten May bis Ende July 1795.
AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabelle [...] vom ersten August bis Ende Oktober 1795.
AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabella [...] vom ersten November 1794 bis Ende Januar 1795.
(HKR ügyirat jelzet: 1795-62-834) AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabella [...] vom ersten Februar bis Ende April 1795.
(HKR ügyirat jelzet: 1795-62-1486) AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabella [...] vom ersten May bis Ende July 1795.
(HKR ügyirat jelzet: 1795-62-1857) AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabella [...] vom ersten August bis Ende Oktober 1795.
(HKR ügyirat jelzet: 1796-62-678) AFA StDT Karton 3718.
- Haupt Stand und Dienst Tabella [...] vom ersten November 1795 bis Ende Januar 1796.
(HKR ügyirat jelzet: 1797-16-388) AFA StDT Karton 3719.
- Stand und Dienst Tabelle von Iten May, bis Ende Julii [1]796. Nro. 7. Siebenbürgen.
AFA StDT Karton 3719.
- Stand und Dienst Tabella von Iten May, bis ult. July [1]796. Oesterreich Ob und Unter
de Enns. AFA StDT Karton 3719.
- Standes Tabelle Des Kais[erlich] König[ichen] Ingenieurs Mineurs und
Sappeurs Corps, des Garnisons Mineurs Abtheilung, dann des Fortification Bau Amts
Personale mit Ende July 1796. AFA StDT Karton 3719.
- Stand und Dienst Tabelle. Von Iten May, bis Ende July [1]796. Böhmen.
AFA StDT Karton 3719.
- Stand und Dienst Tabella Von Iten May, bis Ende July [1]796. Mährisches General
Commado [sic!]. AFA StDT Karton 3719.
- Stand und Dienst Tabella. Pro Mayo, Junio et Julio [1]796. Hungarisches General
Commando. AFA StDT Karton 3719.
- Stand und Dienst Tabella von Iten May, bis Ende July 1796. Karlstädter Warasdiner
General Commando. AFA StDT Karton 3719.
- Stand und Dienst Tabella á Iten May bus Ultimo July 1796. Banal General Commando.
AFA StDT Karton 3719.
- Stand und Dienst Tabella. Von Iten May, bis Ende July 1796. Slavonisches Gränz
General Commando. AFA StDT Karton 3719.
- Stand und Dienst Tabelle von Iten May bis ultimo July [1]796. General Milit. Comdo.
In I. und O. Oesterreich. AFA StDT Karton 3719.
- Stand und Dienst Tabella von Iten May, bis Ende July 1796. Banat. General Commando.
AFA StDT Karton 3719.
- Stand und Dienst Tabella Á 1o Majo bis Ultimo Julio [1]796. General Commando
In Galitzien. AFA StDT Karton 3719.

Stand und Dienst Tabella von Iten May bis ultimo July 1796 Der kayserl. königl. Armee in Tyroll. AFA Karton 1109 Italien 1796-8-95 5/4.

Stand und Dienst Tabella deren bey den Rhein Armee, und in denen K. K. Erb-Landen befindlichen Infanterie und Cavallerie Regimenten, dann Frey und Extra Corps. Pro Octobri 1796. (HKR ügyirat jelzet: 1797-16-133) AFA StDT Karton 3719.

Stand und Dienst Tabella pro Novembri 1796. (HKR ügyirat jelzet: 1797-16-305) AFA StDT Karton 3719.

Stand und Dienst Tabella pro Decembri 1796. (HKR ügyirat jelzet: 1797-16-305) AFA StDT Karton 3719.

Stand und Dienst Tabella Pro Januario 1797. AFA StDT Karton 3720.

Stand und Dienst Tabelle Pro Febuario 1797. (HKR ügyirat jelzet: 1797-16-625) AFA StDT Karton 3720.

Haupt Stand und Dienst Tabella Pro Martio 1797. (HKR ügyirat jelzet: 1797-16-679) AFA StDT Karton 3720.

Haupt Stand und Dienst Tabella Pro Aprili 1797. (HKR ügyirat jelzet: 1797-16-843) AFA StDT Karton 3720.

Haupt Stand und Dienst Tabelle Pro Majo 1797. (HKR ügyirat jelzet: 1797-16-956) AFA StDT Karton 3720.

Haupt Stand und Dienst Tabelle Pro Junio 1797. (HKR ügyirat jelzet: 1797-16-968) AFA StDT Karton 3720.

Haupt Stand und Dienst Tabelle Pro Julio 1797. (HKR ügyirat jelzet: 1797-16-1075) AFA StDT Karton 3720.

Haupt Stand und Dienst Tabella Pro Augusto 1797. (HKR ügyirat jelzet: 1797-16-1137) AFA StDT Karton 3720.

Haupt Stand und Dienst Tabella Pro Septembri 1797. (HKR ügyirat jelzet: 1797-16-1219) AFA StDT Karton 3720.

Haupt Stand und Dienst Tabella Pro Octobri 1797. (HKR ügyirat jelzet: 1797-16-1366) AFA StDT Karton 3720.

A fennmaradt havi táblázatok (ÖStA KA)

MLST Karton 3117:

1792

két tábori zászlóalj:¹⁰¹

alezredesi zászlóalj: november–december

4. zászlóalj: január–április

¹⁰¹ A két tábori zászlóalj mellett ez az adat tartalmazza a gránátososztály és az ezredtörzs személyi állományát is.

MLST Karton 3118:

1793

két tábori zászlóalj: augusztus–december

alezredesi zászlóalj: január–február

4. zászlóalj: május–december

MLST Karton 3119:

1794

két tábori zászlóalj: január–október

alezredesi zászlóalj: november–december

4. zászlóalj: január–április, november–december

MLST Karton 3121:

1795

két tábori zászlóalj: május–október

alezredesi zászlóalj: január–április

4. zászlóalj: január–április

MLST Karton 3122:

1796

két tábori zászlóalj: május–október

alezredesi zászlóalj:

4. zászlóalj: május–október

MLST Karton 3123:

1797

két tábori zászlóalj: szeptember–december

alezredesi zászlóalj: november–december

4. zászlóalj: augusztus–október

István Nagy-L.

NUMBERS, RECRUITS, LOSSES.

Reconstructing the numbers and losses of Hungarian troops during
the French Revolutionary and Napoleonic Wars, using the 34th Infantry Regiment's example
in the War of the First Coalition

(Summary)

The aim of the study is twofold. On the one hand, it examines the numbers, recruits and losses of a Hungarian infantry regiment in the War of the First Coalition, and on the other hand, it takes a micro-historical approach to the methodological analysis of Hungarian losses in the

French wars. The most important sources are the army's personnel and manning records, but the excellent regimental history also contains important data.

The 34th Infantry Regiment, founded in 1733, received its recruits from the northern and western counties of Transdanubia. It fought in the last Ottoman war, two battalions of the regiment started the War of the First Coalition in the German Alps and along the Rhine, and in 1796 it was transferred to the Italian theatre of operations, where it was blockaded in Mantua and suffered heavy losses. Its third battalion was stationed in Galicia, and the fourth was first deployed in Inner Austria and in the outskirts of Vienna in 1797.

At the end of April 1792, the regiment consisted of a total of 2,839 soldiers (owner and regimental battalion: 1,658, lieutenant colonel battalion: 751, 4th battalion: 430). During the war, the regiment received between 4,800 and 5,000 recruits, 1,600 soldiers were killed, 800 escaped, 300 disappeared and 1,000 were captured. At the end of the war, the regiment numbered 3,668 men (owner, colonel, 4th battalion: 2,156 men, lieutenant colonel battalion: 1,201 men, reserve division: 311 men), and a month later, at the end of November 1797, 3,929 men (owner, colonel, 4th battalion: 2,320 men, lieutenant colonel battalion: 1,212 men, reserve division: 397 men). The losses therefore far exceed the number of men registered at the beginning of the war. Overall, the regiment's losses can be described as significant.

István Nagy-L.

STÄRKEN, REKRUTEN, VERLUSTE

Rekonstruktion der Stärke und der Verluste ungarischer Truppen zur Zeit der Französischen Revolution und der Napoleonischen Kriege am Beispiel des 34. Infanterieregiments im Ersten Koalitionskrieg

(Resümee)

Die Studie verfolgt ein zweifaches Ziel. Zum einen werden die Stärke, die Rekruten und die Verluste eines Infanterieregiments mit einem ungarischen Ergänzungsbezirk im Ersten Koalitionskrieg untersucht, zum anderen wird ein mikrohistorischer Ansatz zur methodologischen Analyse der ungarischen Verluste in den französischen Kriegen gewählt. Die wichtigsten Quellen sind die Register der Armee über Personal und Stärke, aber auch die hervorragende Regimentsgeschichte enthält wichtige Daten.

Das 34. Infanterieregiment wurde im Jahr 1733 gegründet und rekrutierte sich im Untersuchungszeitraum aus den nördlichen und westlichen Komitaten Transdanubiens. Das Regiment kämpfte im letzten Osmanischen Krieg. Der Erste Koalitionskrieg war von zwei Bataillonen des Regiments in den Niederlanden und entlang des Rheins begonnen worden, und im Jahr 1796 wurde es auf den italienischen Kriegsschauplatz verlegt, wo es nach Mantua gezwungen wurde und schwere Verluste erlitt. Das dritte Bataillon war in Galizien stationiert, das vierte wurde 1797 an den Kriegsschauplatz in Innerösterreich und in das Gebiet vor Wien verlegt.

Ende April 1792 bestand das Regiment aus insgesamt 2839 Soldaten (Inhaber- und Regimentsbataillon: 1658 Mann, Oberstleutnantbataillon: 751 Mann, 4. Bataillon: 430 Mann). Während des Krieges erhielt das Regiment zwischen 4800 und 5000 Rekruten, 1600 Soldaten fielen, 800 flohen, 300 verschwanden und 1000 wurden gefangen genommen. Bei Kriegsende zählte das Regiment 3668 Mann (Inhaber-, Oberst-, 4. Bataillon: 2156 Mann, Oberstleutnant-Bataillon: 1201 Mann, Reservedivision: 311 Mann) und einen Monat später, Ende November 1797,

3929 Mann (Inhaber-, Oberst-, 4. Bataillon: 2320 Mann, Oberstleutnant-Bataillon: 1212 Mann, Reservedivision: 397 Mann). Die Verluste übersteigen damit bei weitem die zu Kriegsbeginn registrierte Stärke des Regiments. Insgesamt kann man die Verluste des Regiments als erheblich bezeichnen.

István Nagy-L.

EFFECTIFS, RECRUES, PERTES

Reconstitution des effectifs et des pertes des troupes hongroises pendant les guerres révolutionnaires françaises et napoléoniennes à partir de l'exemple du 34e régiment d'infanterie de la première guerre de coalition

(Résumé)

L'objectif de cette étude est double. D'une part, elle examine les effectifs, les recrues et les pertes d'un régiment d'infanterie hongrois pendant la première guerre de coalition et, d'autre part, elle adopte une approche micro-historique pour l'analyse méthodologique des pertes hongroises dans les guerres françaises. Les registres du personnel et des effectifs de l'armée constituent les sources les plus importantes pour cette étude, et un excellent récit sur le régiment apporte également des éléments importants.

Dans la période étudiée, le 34e régiment d'infanterie créé en 1733 a accueilli des recrues issues des comitats du nord et de l'ouest de la Transdanubie. Le régiment a combattu dans la dernière guerre ottomane. Deux bataillons du régiment ont commencé la première guerre de coalition aux Pays-Bas et le long du Rhin avant d'être envoyés en 1796 sur le théâtre d'opérations italien où ils se sont trouvés acculés à Mantoue et ont subi de lourdes pertes. Le troisième bataillon était en garnison en Galicie et le quatrième fut envoyé au front en 1797 en Autriche intérieure et en amont de Vienne.

Fin avril 1792, le régiment comptait 2839 soldats (bataillon du propriétaire et celui du colonel : 1658 personnes, bataillon du lieutenant-colonel : 751 personnes, 4e bataillon : 430 personnes). Durant la guerre, le régiment a accueilli entre 4800 et 5000 recrues, 1600 soldats sont décédés, 800 se sont évadés, 300 ont disparu, 1000 sont tombés en captivité. À la fin de la guerre, le régiment comptait 3668 hommes (bataillon du propriétaire, celui du colonel et 4e bataillon : 2156 personnes, bataillon du lieutenant-colonel : 1201 personnes, réserves : 311), et un mois plus tard, fin novembre 1797, 3929 (propriétaire, colonel, 4e bataillon : 2320, bataillon du lieutenant-colonel : 1212, réserves : 397 personnes). Les pertes dépassent donc largement l'effectif du régiment enregistré au début de la guerre. Dans l'ensemble, les pertes du régiment peuvent être qualifiées d'importantes.

Иштван Надь-Л.

ЧИСЛЕННОСТИ, НОВОБРАНЦЫ, ПОТЕРИ

Реконструкция численности и потерь венгерских войск во время французских революционных и наполеоновских войн на примере первой коалиционной войны 34-ого пехотного полка

(Резюме)

Исследование ставит перед собой двойную цель. С одной стороны, в нем рассматриваются численность венгерского военкомата, рекруты, новобранцы и потери пехотного полка во время Первой коалиционной войны, а с другой стороны, также проводится методологическое исследование с микроисторическим подходом в отношении определения венгерских потерь во французских войнах. Важнейшими источниками документа являются личный и кадровый численный состав штатов, но а также и отличная полковая история содержит важные данные.

34-й пехотный полк, основанный в 1733-ом году, в рассматриваемый период призывал новобранцев из северных и западных комитатов Задунайского края. Полк боролся в последней османской войне, два батальона полка начали первую коалиционную войну в Исторических Нидерландах и вдоль реки Рейна, в 1796-ом году он был передвиген на поле битвы в Италии, где был сжат в Мантуе и понес значительные потери. Третий батальон дислоцировался в Галиции, четвертый в 1797-ом году оказался в театре военных действий во Внутренней Австрии и на подступах к Вене.

К концу апреля 1792-ого года полк насчитывал всего 2839 солдат (батальон собственника и полковника: 1658 лиц, батальон подполковника: 751 лиц, 4-й батальон: 430 лиц). В период войны полк получил от 4800 до 5000 новобранцев, 1600 солдат погибли, 800 сбежали, 300 пропали без вести и 1000 попали в плен. В конце войны в полку насчитывалось 3668 человек (батальон собственника, полковника, 4-й батальон: 2156 лиц, батальон подполковника: 1201 лиц, запасная дивизия: 311 лиц), месяц спустя, в конце ноября 1797-ого года 3929 человек (батальон собственника, полковника, 4-й батальон: 2320 лиц, батальон подполковника: 1212 лиц, запасная дивизия: 397 лиц). Потери пока намного превышают численность полка зарегистрированного в начале войны. В целом потери полка можно назвать значительными.